

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย โดยแยกกล่าวตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

- 1.1 คุณภาพของผู้เรียน
- 1.2 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้
- 1.3 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง
- 1.4 การจัดการเรียนรู้
- 1.5 สื่อการเรียนรู้
- 1.6 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2. การอ่าน

- 2.1 ความหมายของการอ่าน
- 2.2 ความสำคัญของการอ่าน
- 2.3 จุดมุ่งหมายของการอ่าน
- 2.4 ความสนใจในการอ่าน
- 2.5 หลักสำคัญในการสอนอ่าน

3. การอ่านจับใจความ

- 3.1 ความสำคัญของการอ่านจับใจความ
- 3.2 ความหมายของการอ่านจับใจความ
- 3.3 จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความ
- 3.4 กลวิธีการอ่านจับใจความ
- 3.5 ลำดับขั้นของการอ่านจับใจความ
- 3.6 ความพร้อมในการอ่านจับใจความ
- 3.7 องค์ประกอบในการอ่านจับใจความ
- 3.8 หลักการสอนอ่านจับใจความ
- 3.9 ทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับการอ่านจับใจความ

4. วิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R
 - 4.1 การสอนของวิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R
5. รูปแบบงานเขียน
 - 5.1 องค์ประกอบหลักของข้อความ
 - 5.2 โครงสร้างของเรื่อง
 - 5.3 เรื่องสั้น
 - 5.4 สารคดี
 - 5.5 บทความ
6. ชุติการสอน
 - 6.1 ความหมายของชุติการสอน
 - 6.2 แนวคิด หลักการและทฤษฎีที่นำไปสู่การผลิตชุติการสอน
 - 6.3 ประเภทของชุติการสอน
 - 6.4 องค์ประกอบของชุติการสอน
 - 6.5 ขั้นตอนในการผลิตชุติการสอน
 - 6.6 การหาประสิทธิภาพของชุติการสอน
 - 6.7 ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพ
 - 6.8 ประโยชน์ของชุติการสอน
7. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 7.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 7.2 ประเภทของการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
8. เจตคติและการวัดเจตคติ
 - 8.1 ความหมายและการวัดเจตคติ
 - 8.2 องค์ประกอบของเจตคติ
 - 8.3 การวัดเจตคติ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย

ภาษาไทยเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจธุระ การงาน และการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสพการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้ กระบวนการคิด วิเคราะห์ วิจรณ์ และสร้างสรรค์ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี สุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าควรค่าแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 1)

คุณภาพของผู้เรียน

ภาษาไทยเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 5)

- อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะ ได้ถูกต้อง เข้าใจ ความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัย จับใจความสำคัญและรายละเอียดของสิ่งที่อ่าน แสดงความคิดเห็นและข้อโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และเขียนกรอบแนวคิด ผังความคิด ข้อความ เขียนรายงานจากสิ่งที่อ่านได้ วิเคราะห์ วิจรณ์ อย่างมีเหตุผล ลำดับความอย่างมีขั้นตอนและ ความเป็นไปได้ของเรื่องที่อ่าน รวมทั้งประเมินความถูกต้องของข้อมูลที่ใช้สนับสนุนจากเรื่องที่อ่าน
- เขียนสื่อสารด้วยลายมือที่อ่านง่าย ชัดเจน ใช้ถ้อยคำได้ถูกต้องเหมาะสมตามระดับ ภาษา เขียนคำขวัญ คำคม คำอวยพรในโอกาสต่าง ๆ โฆษณา คติพจน์ สุนทรพจน์ ชีวประวัติ อัตชีวประวัติ และประสพการณ์ต่าง ๆ เขียนย่อความ จดหมายกิจธุระ แบบกรอกสมัครงาน เขียนวิเคราะห์ วิจรณ์ และแสดงความรู้ ความคิดหรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล เขียนรายงาน การศึกษาค้นคว้าและเขียนโครงการ
- พูดยแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ วิจรณ์ ประเมินสิ่งที่ได้จากการฟังและดู นำข้อคิด ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พูดยรายงานเรื่องหรือประเด็นที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็น ระบบ มีศิลปะในการพูด พุดในโอกาสต่าง ๆ ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และพุดโน้มน้าวอย่างมี เหตุผล น่าเชื่อถือ มีมารยาทในการฟัง ดู และพุด

- เข้าใจและใช้คำราชาศัพท์ คำบาลีสันสกฤต คำภาษาถิ่น คำภาษาต่างประเทศ คำทับศัพท์ และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย วิเคราะห์ความแตกต่างในภาษาพูด ภาษาเขียน โครงสร้างของประโยครวม ประโยคซ้อน ลักษณะภาษาที่เป็นทางการ กึ่งทางการ และไม่เป็นทางการ แต่งบทร้อยกรองประเภทกลอนสุภาพ กาพย์ และโคลงสี่สุภาพ

- สรุปเนื้อหาวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน วิเคราะห์ตัวละครสำคัญ วิถีชีวิตไทย และคุณค่าที่ได้รับจากวรรณคดี วรรณกรรม และบทอาขยาน พร้อมทั้งสรุปความรู้ ข้อคิด เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ประกอบด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 2-3)

สาระที่ 1: การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1: ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิด เพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2: การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1: ใช้กระบวนการเขียนเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ และรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3: การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1: สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด และความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

สาระที่ 4: หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท 4.1: เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5: วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1: เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในสาระที่ 1: การอ่าน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 17-18)

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1: ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิด เพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ
แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
1. อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรอง ได้ถูกต้องเหมาะสมกับเรื่องที่อ่าน 2. จับใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน 3. ระบุเหตุและผลและข้อเท็จจริงกับข้อคิดเห็น จากเรื่องที่อ่าน 4. ระบุและอธิบายคำเปรียบเทียบ และคำที่มีหลายความหมายในบริบทต่าง ๆ จากการอ่าน 5. ตีความคำยากในเอกสารวิชาการโดยพิจารณาจากบริบท 6. ระบุข้อสังเกตและความสมเหตุสมผลของงานเขียนประเภทชักจูงโน้มน้าวใจ	• การอ่านออกเสียง ประกอบด้วย - บทร้อยแก้วที่เป็นบทบรรยาย - บทร้อยกรอง เช่น กลอนสุภาพ กลอนสักวา กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 กาพย์สุรางคนางค์ 28 และโคลงสี่สุภาพ • การอ่านจับใจความจากสื่อต่าง ๆ เช่น - เรื่องเล่าจากประสบการณ์ - เรื่องสั้น - บทสนทนา - นิทานชาดก - วรรณคดีในบทเรียน - งานเขียนเชิงสร้างสรรค์ - บทความ - สารคดี - บันทึกคดี - เอกสารทางวิชาการที่มีคำ ประโยค และข้อความที่ต้องใช้บริบทช่วยพิจารณาความหมาย - งานเขียนประเภทชักจูงโน้มน้าวใจเชิงสร้างสรรค์
7. ปฏิบัติตามคู่มือแนะนำวิธีการใช้งานของเครื่องมือหรือเครื่องใช้ในระดับที่ยากขึ้น	• การอ่านและปฏิบัติตามเอกสารคู่มือ
8. วิเคราะห์คุณค่าที่ได้รับจากการอ่านงานเขียนอย่างหลากหลายเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิต	• การอ่านหนังสือตามความสนใจ เช่น - หนังสือที่นักเรียนสนใจและเหมาะสมกับวัย - หนังสืออ่านที่ครูและนักเรียนกำหนดร่วมกัน
9. มีมารยาทในการอ่าน	• มารยาทในการอ่าน

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เน้นความสำคัญของกระบวนการอ่านเพื่อสร้างความรู้และความคิด ในสาระที่ 1 : การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ตัวชี้วัดข้อที่ 2 จับใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน และสาระการเรียนรู้แกนกลาง คือ การอ่านจับใจความจากสื่อต่าง ๆ คือ เรื่องสั้น สารคดี ประเภทต่าง ๆ และบทความ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับประเภทห้วงโน้มน้าวใจเชิงสร้างสรรค์

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยดำเนินการ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 25-26)

1. หลักการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ชีดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการ ทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม

2. กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหากระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน

แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตาม เป้าหมายที่กำหนด

4. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

4.1 บทบาทของผู้สอน

4.1.1 ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผน การจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

4.1.2 กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะ กระบวนการที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4.1.3 ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่าง บุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

4.1.4 จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้

4.1.5 จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

4.1.6 ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับ ธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

4.1.7 วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้ง ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

4.2 บทบาทของผู้เรียน

4.2.1 กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

4.2.2 เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบ หรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ

4.2.3 ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไป ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

4.2.4 มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู

4.2.5 ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

การจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้สอนจะต้องศึกษาวิเคราะห์จุดหมายของหลักสูตร สาระการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด รวมทั้งเอกสารประกอบหลักสูตรที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในส่วนของบทบาทผู้สอนจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากผู้ออกความรู้แก่ผู้เรียนมาเป็นผู้สนับสนุน เสริมสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่าง ๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย

สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ และลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

การจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ควรดำเนินการดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 27)

1. จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก
2. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
3. เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
4. ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ
5. ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
6. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ และสม่ำเสมอ

ในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์

การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหา มีความถูกต้อง และทันสมัย ไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบ การนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัด เพื่อให้ บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ ผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับ ชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศ ที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียนตลอดจนข้อมูลที่เป็น ประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ มีรายละเอียด ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 28-29)

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการ จัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิค การประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมิน โครงงาน การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอน เป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครอง ร่วมประเมิน การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้า ในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอน ใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการเพื่อตัดสิน ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คณิตวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ การจัดการศึกษาของสถานศึกษา ว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมี จุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ

การศึกษาของสถานศึกษาตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน

3. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัด ในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยังได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมิน ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ

ข้อมูลของการประเมินในระดับต่าง ๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นการระดมรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้องจัดระบบดูแลช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ บนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วถึง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียน

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้นำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาเป็นแนวทางในการวิจัย โดยเน้นความสำคัญของกระบวนการอ่านเพื่อสร้างความรู้และความคิด ในสาระที่ 1: การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ตัวชี้วัดข้อที่ 2 จับใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน จากเรื่องสั้น สารคดีประเภทต่าง ๆ และบทความ สร้างเครื่องมือสื่อประสม (ชุดการสอน) มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนประสบผลสำเร็จ

การอ่าน

ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นวิธีการหาความรู้และความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เพื่อนำความรู้นั้นมาใช้แก้ปัญหาและปรับตัวอยู่ในสังคม ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันมีเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต การอ่านจึงทำให้บุคคลทันต่อเหตุการณ์ได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อชีวิต นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางด้านกรอ่านหลายท่านได้ให้ความหมายของการอ่าน ดังนี้

กู๊ดแมน (Goodman, 1975, p. 37) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน เพราะผู้อ่านต้องพยายามสร้างความหมายขึ้นจากตัวอักษร การอ่านเป็นกระบวนการที่ต้องคิดอยู่ตลอดเวลา ผู้อ่านต้องอาศัยการสังเกตสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในข้อความ เพื่อให้เป็นเครื่องมือช่วยในการให้ความหมายที่เหมาะสมที่สุดจากข้อความเหล่านั้น

แฮร์ริส และสมิท (Harris & Smith, 1986, p. 65) กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการของการสื่อความหมายโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และข่าวสารระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน คือ ผู้อ่านจะพยายามตีความหมายของถ้อยคำภาษาที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ การที่จะสามารถสื่อความหมายกันได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของผู้อ่านเป็นสำคัญ

บันลือ พฤกษ์วัน (2543, หน้า 2) การอ่านเป็นการพัฒนาความคิดที่ผู้อ่านต้องใช้ความสามารถหลายๆ ด้าน จึงจะสามารถเข้าใจความหมายของสิ่งที่อ่าน รวมทั้งสามารถนำผลที่ได้จากการอ่านมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 121) ได้สรุปความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็นกระบวนการทางสมองที่ต้องใช้สายตาสัมผัสตัวอักษร เครื่องหมาย สัญลักษณ์ และเครื่องสื่อความหมายต่างๆ ที่ปรากฏแก่สายตาออกมาเป็นความเข้าใจความหมายของคำหรือสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้สื่อความคิดและความรู้ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านให้เข้าใจตรงกัน และผู้อ่านสามารถนำเอาความหมายนั้นๆ ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

จากทัศนะของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การอ่านเป็นกระบวนการที่ผู้อ่านใช้สายตาสัมผัสตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ แล้วแปลความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์นั้นๆ ที่ผู้เขียนใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อสารกับผู้อ่าน โดยใช้กระบวนการคิด ประสบการณ์หรือความรู้และความสามารถของผู้อ่านให้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ แล้วสามารถนำผลจากการอ่านไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

ความสำคัญของการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการแสวงหาความรู้และการดำรงชีวิตในยุคข้อมูลข่าวสาร เราจึงจำเป็นต้องอ่านหนังสืออยู่เสมอเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และเปิดโลกทัศน์ให้กว้างไกล นักการศึกษาได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับความสำคัญของการอ่าน ดังนี้

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 121-122) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านมีความสำคัญต่อคนทุกเพศทุกวัย และทุกสาขาอาชีพ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษาเล่าเรียนทุกระดับ ผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยทักษะการอ่านทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของวิชาการต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองได้รับความรู้และประสบการณ์ตามที่ต้องการ

2. เพื่อติดต่อสื่อสาร ทำความเข้าใจกับบุคคลอื่น ทั้งในด้านการกิจส่วนตัวและการประกอบอาชีพการงานต่าง ๆ ในสังคม

3. ช่วยให้ผู้บุคคลสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากสิ่งที่อ่านไปปรับปรุงและพัฒนาอาชีพหรือธุรกิจการงานที่ตนเองกระทำอยู่ให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จได้

4. สนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น ช่วยให้มีมั่นคง ปลอดภัย ช่วยให้ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ ช่วยให้เป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นต้น

5. ส่งเสริมให้ผู้บุคคลได้ขยายความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้นอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทำให้เป็นผู้รอบรู้ เกิดความมั่นใจในการพูดปราศรัย การบรรยายหรือการอภิปรายปัญหาต่าง ๆ นับว่าเป็นการเพิ่มบุคลิกภาพและความน่าเชื่อถือให้แก่ตนเอง

6. เป็นกิจกรรมนันทนาการ เป็นการช่วยให้บุคคลรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนานได้เป็นอย่างดี

7. การอ่านเรื่องราวในอดีต เช่น ประวัติศาสตร์ จะช่วยให้ผู้นุชนรุ่นหลังรู้จักอนุรักษมรดกวัฒนธรรมไทยของคนไทยเอาไว้ และสามารถพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปได้

มณิรัตน์ สุขโชติรัตน์ (2548, หน้า 19) ได้กล่าวว่า การอ่านช่วยเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของผู้อ่าน การอ่านมากทำให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ ที่สำคัญทำให้มีความคิดกว้างไกลและมีวิสัยทัศน์ เนื่องจากการอ่านเป็นการจุดประกายความคิดของผู้อ่าน ทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญา ด้วยการนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปบูรณาการกับความคิดของตนเองเกิดเป็นความคิดใหม่ในการพัฒนาให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นไปอีก

จากความสำคัญของการอ่านที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า การอ่านมีความสำคัญ และมีประโยชน์แก่บุคคลทั้งในการศึกษา การเพิ่มพูนความรู้ การประกอบอาชีพ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ทำให้เป็นผู้มีความสามารถในการพัฒนา

ตนเอง พัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการสืบทอดวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

จุดมุ่งหมายของการอ่าน

ในการอ่านแต่ละครั้งนั้น ผู้อ่านจะต้องมีจุดมุ่งหมายในการอ่าน ซึ่งจุดมุ่งหมายในการอ่านอาจจะแตกต่างกันไปตามความต้องการของผู้อ่าน ดังที่นักการศึกษาหลาย ๆ ท่านได้ให้จุดมุ่งหมายในการอ่าน ดังนี้

กัลยา ขวนมาลัย (2539, หน้า 12) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการอ่านไว้ดังนี้

1. อ่านเพื่อหาความรู้ เป็นการอ่านเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น ข่าวดารข้อมูล หรือหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อประกอบอาชีพที่เน้นวิชาการแขนงต่าง ๆ
 2. อ่านเพื่อให้เกิดความคิด เป็นการอ่านเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดที่สำคัญ การจัดลำดับชั้นแนวคิดของผู้เขียน พร้อมทั้งพิจารณาหาเหตุผลและแรงจูงใจในการเขียนเรื่องนั้นขึ้นมา
 3. อ่านเพื่อความบันเทิง เป็นการอ่านที่ช่วยให้เกิดความบันเทิงควบคู่ไปกับการคิด หนังสือที่อ่านเป็นประเภทนวนิยาย เรื่องสั้น วรรณคดี ซึ่งอ่านแล้วทำให้เกิดความสนุกสนาน ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด
 4. อ่านเพื่อสนองความต้องการอื่น ๆ เป็นการอ่านที่ช่วยขจัดเซกความต้องการที่ยังขาดอยู่
- วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 127) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการอ่านไว้ ดังนี้
1. การอ่านเพื่อค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เช่น อ่านตำรา อ่านบทความ อ่านสารคดี
 2. การอ่านเพื่อความบันเทิง เช่น อ่านนวนิยาย อ่านการ์ตูน อ่านวรรณคดี
 3. การอ่านเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เช่น อ่านหนังสือประเภทขบขันหัวต่าง ๆ
 4. การอ่านเพื่อหารายละเอียดของเรื่อง เช่น อ่านสารคดี อ่านประวัติศาสตร์
 5. การอ่านเพื่อวิเคราะห์วิจารณ์จากข้อมูลที่ได้ เช่น การอ่านข่าว
 6. การอ่านเพื่อหาประเด็นว่าส่วนใดเป็นข้อเท็จ ส่วนใดเป็นของจริง เช่น การอ่านคำโฆษณาต่าง ๆ

7. การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน เช่น อ่านบทความในวารสาร
8. การอ่านเพื่อปฏิบัติตาม เช่น อ่านคำสั่ง อ่านคำแนะนำ อ่านคู่มือการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า

9. การอ่านเพื่อออกเสียงให้ถูกต้อง ชัดเจน มีน้ำเสียงเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและเหมือนกับพูดอ่านบทละครต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การอ่านมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ อ่านเพื่อให้เกิดความรู้ ความคิดใหม่ ๆ ให้กับตนเอง ได้ข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ อันจะช่วยให้ผู้อ่านมีโลกทัศน์กว้างไกลขึ้น ที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน อ่านเพื่อความบันเทิงและพักผ่อนหย่อนใจ

เพื่อความสนุกสนาน หรือเพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

ความสนใจในการอ่าน

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาถือว่าความสนใจของนักเรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาการอ่านของนักเรียน จึงมีความหมายพอสังเขป ดังนี้

กูด (Good, 1973, p. 311) ได้ให้ความหมายความสนใจว่า เป็นความรู้สึกชอบของคนเราที่แสดงต่อสิ่งหนึ่ง ซึ่งความรู้สึกนี้อาจมีชั่วขณะหนึ่ง หรืออาจจะมีถาวรต่อไปก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความอยากรู้อยากเห็นของบุคคลนั้น โดยได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ของเขาเอง

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 24) กล่าวว่า ความสนใจ หมายถึง ความรู้สึกชื่นชอบกิจกรรมหนึ่งมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ เป้าของความรู้สึกเป็นกิจกรรม ดังนั้น ความรู้สึกใด ๆ ที่มีต่อเป้าหมายที่เป็นกิจกรรม ถือว่าเป็นความสนใจ

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า 41) ได้ให้ความหมายของความสนใจว่า เป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อกล่าวถึงความสนใจมักจะพิจารณาความรู้สึกในทางที่ดี มีความรักและความชอบในสิ่งนั้น

สรุปได้ว่า ความสนใจเป็นการแสดงออกของพฤติกรรม ด้วยความรู้สึกภายในของบุคคลที่รู้สึกชอบ พอใจ ต้องการ อยากรู้อยากเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง พร้อมทั้งจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความสนุกสนานและเห็นคุณค่าของกิจกรรมนั้น

ฉวีลักษณ์ บุญยกาญจน์ (2525, หน้า 53) กล่าวถึงความสนใจในการอ่านของเด็ก ที่มีอายุประมาณ 12-13 ปี ว่า เด็กชายจะเพิ่มความสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ชีวประวัติ และหนังสือเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และสังคม เด็กผู้หญิงชอบนิยายซาบซึ้งใจมากกว่าเด็กชาย ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายชอบอ่านเรื่องที่เขียนไว้ขัดกับความจริงและเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เรื่องตลก และเรื่องเกี่ยวกับงานอดิเรก

บันลือ พุกกะวัน (2533, หน้า 1) ความสนใจในการอ่านของเด็กอายุประมาณ 12-14 ปี มีช่วงเวลาสนใจประมาณ 30-40 นาที สนใจเรื่องราวที่แตกต่างกันตามเพศของตน รู้จักเลือกอ่านหนังสือหลายประเภทขึ้น มีความคิดอย่างจริงจังว่าตนเองจะประพาดตามแบบที่ตนเองชอบได้ อย่างไรก็ตาม เริ่มสนใจที่จะวิพากษ์วิจารณ์ตัวละครในเรื่องที่อ่าน หนังสือที่เหมาะสมกับเด็กวัยนี้อาจเป็นเรื่องสั้นเร้าอารมณ์ที่มีแนวคิดที่ดีที่แปลกใหม่ เรื่องเกี่ยวกับชีวประวัติบุคคลที่น่าสนใจ สารคดีต่าง ๆ

รัญจวน อินทรกำแหง (2519, หน้า 97) กล่าวถึง ความสนใจในการอ่านของเด็กอายุประมาณ 13 ปี ว่าเด็กชายชอบเรื่องเครื่องยนตร์กลไกซับซ้อนมากขึ้น ชอบเกี่ยวกับงานอดิเรกการเพาะปลูก ความงามของร่างกาย เป็นต้น ส่วนเด็กหญิงคงอ่านนวนิยายสำหรับผู้ใหญ่ ไม่ชอบ

หนังสือที่เป็นหลักวิชาการเกินไป เริ่มชอบหนังสือคำประพันธ์ บทละคร เรื่องเกี่ยวกับสัตว์เลื้อย

สรุปได้ว่า ความสนใจในการอ่านของเด็กที่มีอายุ 12-13 ปี (ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1) ผู้เรียนมีความพร้อมในการอ่าน มีความสนใจในการอ่านหนังสือหลายประเภท เช่น หนังสือเนื้อหาเชิงวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ชีวประวัติ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สังคม เรื่องราวของความรัก เป็นต้น ดังนั้น การเลือกเรื่องที่จะนำมาให้ผู้เรียนอ่าน ต้องเป็นเรื่องที่เหมาะสมกับวัย ระดับความสามารถ ช่วงเวลาความสนใจ ความต้องการ และพัฒนาการของเด็ก จึงจะช่วยให้การฝึกทักษะการอ่านประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

หลักสำคัญในการสอนอ่าน

การอ่านที่จะทำให้เกิดความคิดและนำไปใช้ประโยชน์แก่ผู้อ่านได้ดี ทำให้การอ่านมีประสิทธิภาพ ควรมีหลักสำคัญในการสอนอ่าน ดังนี้

วรรณิ โสุมประยูร (2544, หน้า 129-130) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในการสอนอ่านไว้ดังนี้

1. ความพร้อมของนักเรียน ในการสอนครูต้องคำนึงถึงความพร้อมของนักเรียน โดยสร้างความพร้อมทางร่างกายเกี่ยวกับสายตา เช่น การกวาดสายตาจากซ้ายไปขวา การสังเกต เปรียบเทียบ จำแนก แยกแยะสิ่งของ การรู้จักสิ่งของ ทั้งของจริงและภาพ
 2. ความต้องการของนักเรียน ครูควรทราบความต้องการในการอ่านของนักเรียน เป็นรายบุคคล ต้องรู้และเข้าใจธรรมชาติของนักเรียนว่า นักเรียนทุกคนอยากรู้อยากช่วย อยากรู้แสดงออก ต้องกระตุ้นความต้องการของนักเรียนให้สัมพันธ์กับการอ่าน โดยชักนำให้อ่านมากขึ้น จะเป็นการช่วยพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนให้ดีขึ้นไปด้วย
 3. ประสบการณ์ของนักเรียน ครูต้องสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น นำภาพมาให้เด็กดู จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจมากยิ่งขึ้น
 4. ความสามารถในการรับรู้ของนักเรียน นักเรียนมีความสามารถในการรับรู้ต่างกัน ตามสติปัญญา ประสบการณ์ และการเรียนรู้ ครูจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสามารถของนักเรียนแต่ละคน จึงจะสามารถแก้ไขปรับปรุงและส่งเสริมให้นักเรียนสร้างวิธีการรับรู้ได้ดียิ่งขึ้น
- สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า 5-8) กล่าวว่า หลักสำคัญในการสอนอ่านที่จะประสบผลสำเร็จได้ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านสังคม หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวนักเรียน ในการสอนครูจำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพสังคม พื้นฐานและที่มาเกี่ยวกับทางครอบครัวของนักเรียน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนาที่นับถือ การจัดอุปกรณ์การสอนและวิธีสอนที่สอดคล้องกับพื้นฐานทางสังคม เป็นสิ่งที่จำเป็นช่วยให้นักเรียนเข้าใจ และพัฒนาการในอ่านอย่างรวดเร็ว

2. องค์ประกอบทางด้านความพร้อม หมายถึง ความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา ที่สามารถเริ่มต้นอ่านได้

3. องค์ประกอบทางด้านโรงเรียน โรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญในการจัดบรรยากาศ หรือกิจกรรมให้ตอบสนองกับความต้องการของนักเรียน โดยเฉพาะการปลูกฝังให้มีทัศนคติที่ดี ต่อ การอ่านและรักการอ่านนั้น ย่อมต้องให้เห็นความสำคัญต่อการอ่าน ให้เกิดความภาคภูมิใจ ในความสำเร็จของตนเองที่อ่านเรื่องราวต่าง ๆ ให้นักเรียนได้เห็นพัฒนาในการอ่านของตนเอง การจัดบรรยากาศการอ่านให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคล หลายฝ่ายทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

แม่น้ำส ชวลิต (2544, หน้า 15) กล่าวถึง หลักสำคัญในการสอนอ่านไว้ ดังนี้

1. ความสนใจใฝ่รู้เรื่องราวต่าง ๆ สอบถาม สังเกต หาคำตอบ มีความสุขเมื่อได้รับ คำตอบ ภาคภูมิใจเมื่อค้นหาคำตอบเองได้

2. ความสามารถในการใช้ทักษะ เพื่อการเก็บข้อมูล ตาหู ฟัง สังเกต สมองเรียนรู้ มีศักยภาพในการรับรู้ จดจำ แปลความหมาย เทียบเคียง คัดเลือก คิด เรียนรู้ของจริง ภาพ สัญลักษณ์ ตัวอักษร คำในประโยค และบริบท

3. มีประสบการณ์ชีวิตพื้นฐานที่ช่วยให้เข้าใจสิ่งที่อ่านได้ ประสบการณ์ตามวัย ประสบการณ์ทางภาษา และประสบการณ์กิจกรรม

4. อยู่ในสภาพแวดล้อมเหมาะสมและเกื้อกูล ครอบครัว สังคม โรงเรียน สถานที่ ทำงาน อำนาจความสะดวกในการอ่าน และการหาหนังสือ

สรุปได้ว่า หลักสำคัญในการสอนอ่านขึ้นอยู่กับความพร้อมของนักเรียน ทั้งทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา ความต้องการของนักเรียน ประสบการณ์หรือพื้นฐานของนักเรียน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และความสามารถในการรับรู้ของนักเรียน หลักสำคัญดังกล่าวจะส่งผล ให้นักเรียนเริ่มต้นการอ่านได้ สามารถรับสารได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว เมื่อได้อ่านเรื่องที่ตน สนใจจะทำให้มีความตั้งใจในการอ่านมากยิ่งขึ้น ช่วยให้อ่านเรื่องแล้วเข้าใจสิ่งที่อ่านได้ และต้อง ได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ดังนั้นครูควรคำนึง ถึงความเข้าใจนักเรียนแต่ละคน เพื่อที่จะทำให้นักเรียนใช้ความสามารถของนักเรียนได้อย่างเต็มที่

การอ่านจับใจความ

ความสำคัญของการอ่านจับใจความ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในสาระที่ 1 : การอ่าน มาตรฐาน ท.1.1 : ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิด เพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหา

ในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน ตัวชี้วัดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ข้อที่ 2 จับใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน มีสาระการเรียนรู้แกนกลาง คือ การอ่านจับใจความจากสื่อต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ได้เน้นความสำคัญของกระบวนการอ่านจับใจความเพื่อสร้างความรู้และความคิด เพราะถ้านักเรียนมีความสามารถในการอ่านจับใจความแล้วก็จะเป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ในรายวิชาอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่าน ดังนี้

สนม กรุทเมือง (2529, หน้า 159) กล่าวว่า นักเรียนที่มีทักษะการอ่านจับใจความที่ดีทำให้เข้าใจเรื่องที่อ่านได้อย่างรวดเร็ว จับใจความได้ถูกต้อง แม่นยำ และได้เปรียบผู้อื่นในการแสวงหาความรู้ในระดับสูงๆ นักเรียนที่อ่านหนังสือมาก จับใจความได้ดี ย่อมมีประสบการณ์จากการอ่านมาก

สนิท ตั้งทวี (2536, หน้า 104) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านจับใจความว่า ผู้ที่สามารถจับใจความข้อความหรือเรื่องราวที่อ่านได้นั้นย่อมให้คุณประโยชน์อย่างยิ่งในการแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน

กรมวิชาการ (2546, หน้า 207) กล่าวว่า การอ่านเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้ และพัฒนาชีวิต การอ่านที่มีประสิทธิภาพจะต้องอ่านจับใจความได้ สรุปสาระสำคัญของเรื่องที่อ่านได้ แต่การสำรวจการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนพบว่า ปัญหาที่สำคัญในการอ่านของผู้เรียนคือ อ่านแล้วจับใจความสำคัญไม่ได้ ไม่สามารถสรุปประเด็นได้ ไม่สามารถแยกความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ไม่สามารถแยกใจความสำคัญกับใจความรองได้ ทำให้ไม่ได้รับประโยชน์จากการอ่านเท่าที่ควร ทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้และการศึกษาวิชาต่างๆ จากความสำคัญดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การอ่านจับใจความการอ่านเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้และพัฒนาชีวิต ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดความรู้แล้ว ยังก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้แนวคิดในการดำเนินชีวิต การอ่านจึงเป็นหัวใจของการศึกษาทุกระดับ และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เรื่องต่าง ๆ

ความหมายของการอ่านจับใจความ

นักการศึกษาให้ความหมายของการอ่านจับใจความไว้ต่าง ๆ ดังนี้

แววมยุรา เหมือนนิล (2541, หน้า 12) กล่าวว่า การอ่านจับใจความเป็นการอ่านที่มุ่งค้นหาสาระของเรื่องหรือของหนังสือแต่ละเล่มว่าคืออะไร ซึ่งแบ่งเป็นส่วนที่เป็นใจความสำคัญและส่วนที่ขยายใจความสำคัญหรือส่วนประกอบ เพื่อให้เรื่องชัดเจนยิ่งขึ้น

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า 177) กล่าวถึง การอ่านจับใจความเป็นการตีความสัญลักษณ์ของการเขียน การทำความเข้าใจความหมาย การจับความสำคัญของผู้เขียน และใช้กระบวนการคิดในขณะที่ทำความเข้าใจสัญลักษณ์

สุปราณี พัดทอง (2545, หน้า 65) ได้ให้ความหมายการอ่านจับใจความไว้ว่า เป็นความคิดสำคัญอันเป็นแก่นสาร หรือหัวใจของเรื่องที่ผู้เขียนมุ่งสื่อมาให้อ่านได้ทราบ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงและความคิดเห็น หรืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

อวยพร พานิช และคณะ (2548, หน้า 42) กล่าวถึง ความหมายของการอ่านจับใจความว่าเป็นการอ่านที่ผู้อ่านจะต้องอ่านค่อนข้างละเอียด อ่านอย่างเข้าใจ และเข้าถึงระดับลึกๆ ได้ทั้งในแง่แนวคิด จุดมุ่งหมายและอารมณ์ โดยมุ่งเก็บจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่องในแง่ต่าง ๆ

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2549, หน้า 120) กล่าวถึง การอ่านจับใจความว่า เป็นการแปลความหมายของอักษรออกมาเป็นความคิด ซึ่งไม่ได้พูดออกมาเป็นเสียง และนำความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การอ่านจับใจความ เป็นการอ่านที่ผู้อ่านต้องทำความเข้าใจเนื้อเรื่อง จับสาระสำคัญของเรื่องที่อ่าน และสามารถเชื่อมโยงรายละเอียดที่สำคัญภายในเรื่องได้

จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความ

มิลเลอร์ (Miller, 1962, p. 228 อ้างถึงใน พัทธนิษฐ์ หนูคง, 2546, หน้า 26) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความออกเป็น 6 ประการ ดังนี้

1. อ่านเพื่อจับใจความคร่าว ๆ เป็นการอ่านเพื่อหารายละเอียดอย่างคร่าว ๆ เพื่อจับใจความสำคัญโดยรวม
2. อ่านเพื่อจับใจความสำคัญ เป็นการอ่านโดยละเอียดทุกตัวอักษร เพื่อจับเรื่องราวได้ตลอดทั้งเรื่องอย่างละเอียด
3. อ่านเพื่อสำรวจรายละเอียดและใจความสำคัญทั่ว ๆ ไป เป็นการอ่านเพื่อดูรายละเอียดความเชื่อมโยงระหว่างย่อหน้าแต่ละย่อหน้า
4. อ่านเพื่อความเข้าใจถ่องแท้ ซึ่งการอ่านนี้สำรวจว่าผู้แต่งต้องการจะบอกอะไรกับผู้อ่าน เรื่องที่อ่านมีความสำคัญอย่างไร
5. อ่านเพื่อใช้วิจารณ์ตามข้อความที่อ่าน เป็นการอ่านที่ใช้วิจารณ์ว่าเรื่องที่อ่านเป็นเรื่องที่เชื่อถือได้หรือไม่ ซึ่งต้องใช้ความคิดพิจารณาและไตร่ตรองให้รอบคอบ
6. อ่านเพื่อวิเคราะห์ข้อความหรือแนวคิดในเรื่องที่อ่าน เป็นการอ่านเพื่อศึกษาแนวคิดและข้อที่แทรกกับเรื่องและผู้แต่งต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านรับรู้

สมบัติ มหาเรศ (2533, หน้า 68) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนอ่านและจับใจความได้ ไม่ใช่เพียงเพื่อเรียนจบภายในชั่วโมงเท่านั้น เพื่อให้กิจกรรมการอ่านมีความหมาย การอ่านจึงควรเป็นการอ่านจากเอกสารนอกเหนือจาก

หนังสือเรียนและหนังสือไม่ควรหนาเกินไป ควรจับเวลาให้พอเหมาะกับเนื้อเรื่อง

2. ให้ผู้อ่านสามารถบอกรายละเอียดของเรื่องราวที่อ่านว่ามีสาระอะไรบ้าง โดยเล่ารายละเอียดได้ชัดเจนเพื่อแสดงว่า ผู้อ่านมีความเข้าใจในเรื่องที่อ่าน

3. อ่านเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำ

4. ฝึกการใช้สายตา นิยมการอ่านเพื่อฝึกการอ่านเร็วและตอบคำถามได้ถูกต้องแม่นยำ

5. อ่านเพื่อสรุปหรือย่อเรื่องที่อ่านเกี่ยวกับอะไร

6. อ่านแล้วสามารถคาดการณ์ ทำนายเรื่องที่จะลงเอยอย่างไร

7. อ่านและทำรายงานย่อสรุป มีการฝึกโน้ตย่อ

8. อ่านเพื่อหาความจริง และแสดงข้อคิดเห็นได้

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความ คือ การอ่านเพื่อจับใจความคร่าวๆ

การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ-การอ่านเพื่อสำรวจรายละเอียดและใจความสำคัญทั่วๆ ไป การอ่านเพื่อความเข้าใจเบื้องต้น การอ่านเพื่อใช้วิจารณ์ตามข้อความที่อ่าน การอ่านเพื่อวิเคราะห์ข้อความหรือแนวคิดในเรื่องที่อ่าน

กลวิธีการอ่านจับใจความ

การอ่านเพื่อจับใจความเป็นการอ่านที่ศึกษาส่วนสำคัญของเรื่อง เข้าใจถึงความต้องการของผู้เขียน และประโยชน์ของเรื่องที่อ่าน จึงมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนะกลวิธีในการอ่านจับใจความ เพื่อให้ผู้อ่านได้นำไปศึกษาและนำวิธีการไปใช้ในการจับใจความของเรื่องได้สะดวก รวดเร็วและบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ ดังนี้

สุวรรณ คังทีมะรักษ์ (2548, หน้า 63-64) ได้กล่าวถึง กลวิธีการอ่านจับใจความที่จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถวิเคราะห์ ตีความ หรือวิพากษ์วิจารณ์ดังนี้

1. อ่านอย่างรวดเร็วตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อให้เห็นเนื้อเรื่องโดยรวมและพิจารณาชื่อเรื่อง ซึ่งจะทำให้พอทราบประเด็นสำคัญของเรื่อง ควรสังเกตการลำดับเรื่องและความสัมพันธ์ของเนื้อหาแต่ละย่อหน้าที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถทราบจุดมุ่งหมายของเรื่องและเข้าสู่ประเด็นสำคัญของเรื่องได้รวดเร็วขึ้น

2. อ่านโดยละเอียด เพื่อให้เข้าใจข้อความทุกย่อหน้า เนื่องจากในแต่ละย่อหน้าจะประกอบด้วยประโยคใจความสำคัญที่ปรากฏอยู่ที่ต้นย่อหน้า กลางย่อหน้า ท้ายย่อหน้า หรือจะอยู่ทั้งตอนต้นและตอนท้ายของย่อหน้า บางย่อหน้าอาจไม่ปรากฏประโยคใจความสำคัญผู้อ่านจะต้องสรุปเอง

3. เมื่อได้ประโยคใจความสำคัญแล้วต้องพิจารณาว่าประโยคใจความสำคัญออกจากผลความถูกต้องหรือไม่

4. เมื่อได้ใจความสำคัญแล้วนำมาเรียบเรียงให้ต่อเนื่องสละสลวยด้วยสำนวนภาษาของเราเอง โดยให้สั้น กระชับ เข้าใจง่าย ได้เนื้อหาตรงตามความต้องการ ซึ่งเรียบเรียงได้ดังนี้

- นำใจความสำคัญของแต่ละย่อหน้ามาเรียบเรียงเท่านั้น
- หากใจความสำคัญที่นำมาเรียงมีความซ้ำซ้อนกันให้ตัดส่วนที่ซ้ำซ้อนกันออก
- เรียบเรียงใจความสำคัญตามลำดับย่อหน้าที่ได้อ่านสรุปไว้ โดยใช้ภาษากระชับ

เข้าใจง่าย สื่อความหมายชัดเจน ใช้ประโยคที่ถูกต้องตามหลักภาษา เชื่อมโยงแต่ละประโยคด้วยคำเชื่อมที่สัมพันธ์กัน หรืออาจเรียบเรียงใหม่เพื่อให้สาระสำคัญของเรื่องอ่านได้เข้าใจง่ายขึ้น

5. เมื่อเรียบเรียงแล้วทบทวนว่าใจความสำคัญที่เรียบเรียงมีเนื้อความต่อเนื่องกันหรือไม่ ใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านครบถ้วนหรือไม่ ตอนใดที่ขาดหายไปควรมีการเพิ่มเติมให้ครบถ้วน

ดนยา วงศ์ระชัย (2542, หน้า 158) ได้สรุปลักษณะของใจความสำคัญที่ปรากฏอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของข้อความเพื่อเป็นกลวิธีในการอ่านจับใจความ ดังนี้

1. ใจความสำคัญอยู่ในตำแหน่งต้นของย่อหน้า ซึ่งจะเป็นจุดที่พบได้มากที่สุดเนื่องจากผู้เขียนจะบอกประเด็นสำคัญให้ผู้อ่านทราบแล้วจึงขยายรายละเอียดให้ชัดเจน
2. ใจความสำคัญอยู่ในตำแหน่งท้ายของย่อหน้า เป็นจุดที่พบใจความสำคัญรองลงมาจากจุดที่หนึ่ง ซึ่งรายละเอียดของเนื้อหาจะอยู่ในตอนต้นของย่อหน้าแล้วประโยคที่เป็นประเด็นสำคัญจะอยู่ในตอนท้ายของย่อหน้า
3. ใจความสำคัญอยู่ในตำแหน่งต้นและท้ายย่อหน้า และจะมีรายละเอียดอยู่ตรงกลางของย่อหน้า
4. ใจความสำคัญอยู่ในตำแหน่งกลางย่อหน้า จะมีรายละเอียดอยู่ตอนต้นกับตอนท้าย
5. ใจความสำคัญที่ปรากฏรวมอยู่ในหลาย ๆ ย่อหน้า ซึ่งผู้อ่านจะต้องอ่านอย่างคร่าว ๆ พอเข้าใจ แล้วจึงอ่านให้ละเอียดแล้วนำมาตั้งคำถามจากเรื่องที่ได้อ่าน นำคำตอบที่ได้มาเรียบเรียงให้สละสลวยและมีความเหมาะสมตามลำดับความสำคัญของเนื้อความ

แววมยุรา เหมือนนิล (2541, หน้า 23-30) ได้กล่าวถึงกลวิธีการอ่านจับใจความสำคัญไว้ดังนี้

1. ควรเริ่มต้นจากการอ่านจับใจความสำคัญในแต่ละย่อหน้าให้ถูกต้องแม่นยำ เพราะในแต่ละย่อหน้าจะมีใจความสำคัญที่สุดอยู่ใจความเดียว และเมื่อนำประเด็นที่สำคัญของแต่ละย่อหน้ามาพิจารณารวมกันจะได้แนวคิดหรือแก่นของเรื่องที่สำคัญที่สุดได้ง่ายขึ้น
2. ใจความสำคัญในแต่ละย่อหน้า หมายถึง ข้อความที่มีสาระกลุ่มข้อความอื่น ๆ ในย่อหน้านั้น ๆ ไว้ทั้งหมด

3. ใจความสำคัญในแต่ละย่อหน้า ส่วนมากมักอยู่ในประโยคใดประโยคหนึ่ง โดยมีข้อสังเกตได้ ดังนี้

- ประโยคตอนต้นย่อหน้า เป็นจุดที่พบใจความสำคัญของเรื่องในแต่ละย่อหน้ามากที่สุด เพราะผู้เขียนมักบอกประเด็นสำคัญไว้แล้วจึงขยายรายละเอียด เพื่อให้ชัดเจนขึ้นภายหลัง

- ประโยคตอนท้ายย่อหน้า เป็นจุดที่พบใจความสำคัญมารองลงมาจากประโยคตอนต้นย่อหน้า โดยผู้เขียนจะบอกรายละเอียดหรือประเด็นย่อยมาก่อนแล้วสรุปด้วยประโยคที่เก็บประเด็นสำคัญไว้ภายหลัง

- ประโยคตอนกลางย่อหน้า เป็นจุดที่ค้นหาใจความสำคัญได้ยากขึ้น เพราะต้องพิจารณาเปรียบเทียบให้ได้ว่า สารสำคัญที่สุดอยู่ในประโยคใด

- ไม่ปรากฏในประโยคใดอย่างชัดเจน อาจอยู่ในหลายประโยคหรืออยู่รวม ๆ ในย่อหน้า ซึ่งผู้อ่านจะต้องสรุปออกมาเอง ซึ่งเป็นการจับใจความที่ยากกว่าอย่างอื่น ผู้อ่านอาจจะใช้วิธีในการตั้งคำถามกับตนเองว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ทำไม ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเห็นถึงส่วนที่เป็นประเด็นสำคัญและส่วนที่เป็นประเด็นเสริม หรือการขยายความได้ง่ายขึ้น

4. การตัดประโยคหรือข้อความที่เป็นส่วนขยายหรือไม่จำเป็นในแต่ละย่อหน้าออก ก็จะทำให้เหลือส่วนที่เป็นใจความสำคัญของย่อหน้าได้

กรมวิชาการ (2546, หน้า 179) ได้เสนอขั้นตอนการอ่านจับใจความ ดังนี้

1. อ่านผ่าน ๆ โดยตลอด เพื่อให้รู้ว่าเรื่องที่อ่านว่าด้วยเรื่องอะไร จุดใดเป็นจุดสำคัญของเรื่อง
2. อ่านให้ละเอียดเพื่อทำความเข้าใจอย่างชัดเจน ไม่ควรหยุดอ่านระหว่างเรื่อง เพราะจะทำให้ความเข้าใจไม่ติดต่อกัน
3. อ่านซ้ำตอนที่ไมเข้าใจ และตรวจสอบความเข้าใจบางตอนให้แน่นอนถูกต้อง
4. เรียบเรียงใจความสำคัญของเรื่องด้วยตนเอง

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า กลวิธีในการอ่านจับใจความนั้นผู้อ่านจะต้องอ่านเนื้อหาของเรื่องทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบ โดยไม่หยุดอ่านเข้าไปมาเฉพาะตอนใดตอนหนึ่ง เมื่ออ่านจบเรื่องแล้วให้พิจารณาอ่านเฉพาะตอนที่ไมเข้าใจซ้ำอีกครั้งหนึ่ง หาประโยคใจความสำคัญจากแต่ละย่อหน้า ซึ่งอาจจะอยู่ตอนต้น ตอนกลาง หรือตอนท้ายของย่อหน้า หรืออาจจะไม่ปรากฏให้เห็นผู้อ่านจะต้องสรุปใจความสำคัญด้วยตนเอง นำประโยคใจความสำคัญที่ได้มาจากแต่ละย่อหน้ามาเรียบเรียงให้เกิดเป็นสาระสำคัญที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยจะต้องตรวจสอบเนื้อความที่สำคัญให้ได้ครบถ้วนแล้วสรุปเป็นสำนวนภาษาของตนเอง

ลำดับขั้นของการอ่านจับใจความ

รพีพร ชังธาดา (2531, หน้า 159) กล่าวถึงขั้นตอนการอ่านจับใจความมี 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรู้จักคำ จำคำศัพท์ได้ ถ่ายทอดเสียงและความหมายของคำในเรื่องนั้น ๆ ได้
2. ขั้นเข้าใจความหมายของคำ วลีและประโยค โดยใช้ประสบการณ์เดิมมาช่วยตีความ

และพิจารณาจุดประสงค์ของผู้เขียนที่ต้องการสื่อแก่นักเรียน

3. ขั้นปฏิกิริยา เป็นขั้นที่อ่านโดยมีสติปัญญาและความรู้สึกที่สามารถประเมินได้ว่า ผู้เขียนหมายถึงอะไร

4. ขั้นบูรณาการ เป็นขั้นที่นักเรียนสามารถนำความรู้ ความคิด และความหมายของ สิ่งที่ได้จากการอ่านจับใจความไปใช้ประโยชน์ได้

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า 95) กล่าวถึง ลำดับขั้นของการอ่านจับใจความ ดังนี้

ขั้นที่ 1 จำ เป็นแรกเริ่มของการอ่านที่สมองจะต้องจำเรื่องราวให้ได้ จำความหมายของคำ ให้คำจำกัดความของคำยาก จำชื่อตัวละครและเหตุการณ์สำคัญและสถานที่สำคัญ การที่ครูจะรู้นักเรียนมีความจำเรื่องได้มากหรือน้อยก็ใช้วิธีการตั้งคำถามเรื่องที่อ่าน หรืออาจให้สะกดคำบอกความหมายและบอกคำจำกัดความ

ขั้นที่ 2 เข้าใจ เป็นขั้นที่นักเรียนสามารถเล่าเรื่องที่อ่านด้วยคำพูดของตนเองได้ เข้าใจความคิด ถ้อยคำ ประโยค และข้อความที่ให้คิดสนใจ สรุปเรื่องเป็นมโนทัศน์โดยใช้คำพูด ดังนั้น การที่ครูจะประเมินว่านักเรียนมีความเข้าใจมากหรือน้อยควรตั้งเป็นคำถามด้วยการเล่าเรื่อง สรุปเรื่อง และเรียงลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง

ขั้นที่ 3 นำไปใช้ เป็นขั้นที่นักเรียนควรมีการฝึกนำถ้อยคำ ประโยค และเหตุการณ์ที่ได้จากการอ่านไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นใหม่ หรือนำไปใช้แก้ปัญหาในวิชาอื่น ๆ ดังนั้นคำถามที่ใช้มักจะกำหนดเป็นสถานการณ์ให้นักเรียนพิจารณาในการนำความรู้มาใช้ประโยชน์

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ เป็นขั้นที่ให้นักเรียนแยกองค์ประกอบย่อยของแนวคิดที่ได้จากการอ่าน การรู้จักแยกความหมายของคำที่มีความหมายหลายอย่าง สามารถบอกได้ว่าองค์ประกอบใดมีความสัมพันธ์หรือไม่เกี่ยวข้องกันเลย

ขั้นที่ 5 ประเมินค่า เป็นขั้นสูงสุดของการคิดที่ให้นักเรียนรู้จักตัดสินเรื่องที่อ่านว่าอะไรคือส่วนที่เป็นจริง และอะไรคือส่วนที่เป็นเท็จ พิจารณาและค้นหาคุณค่าที่ปรากฏในเรื่อง ได้แก่ ความรัก ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ และยังรวมไปถึงความเป็นเหตุเป็นผลด้วย เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักสังเกตการณ์ใช้ถ้อยคำ การบรรยายที่ทำให้เกิดภาพพจน์ตลอดจนความประทับใจอื่น ๆ

ที่ได้จากการอ่านเรื่อง

กล่าวโดยสรุป ลำดับขั้นของการอ่านจับใจความจะเริ่มจากการรู้จักคำ เข้าใจความหมายของคำหรือประโยค ควรอ่านอย่างละเอียด โดยพิจารณาว่าผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายอย่างไร วิเคราะห์แยกองค์ประกอบย่อยของแนวคิดที่ได้จากการอ่าน ประเมินค่าโดยนำความรู้ ความคิด และความหมายของสิ่งที่ได้จากการอ่านจับใจความไปใช้ประโยชน์ได้

ความพร้อมในการอ่านจับใจความ

ความพร้อมในการอ่านจับใจความเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้นักเรียนมีความสามารถในการจับใจความมากหรือน้อย มีนักการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมของการอ่านจับใจความ

ประเทิน มหาจันทร์ (2530, หน้า 59) กล่าวถึง ความพร้อมในการอ่านจับใจความสรุปได้ คือ

1. นักเรียนมีความพร้อมในการอ่านจับใจความ เมื่อมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย นักเรียนแต่ละคนมีสิ่งแวดล้อมทางบ้านแตกต่างกัน ส่งผลให้นักเรียนได้ประสบการณ์ทางภาษาแตกต่างกันด้วย นักเรียนที่มาจากบ้านซึ่งบิดามารดาเป็นข้าราชการ หรือมีระดับการศึกษาค่อนข้างสูง ภาษาที่ใช้ติดต่อกันระหว่างคนในครอบครัวหรือระหว่างผู้มาเยี่ยมเยือน ย่อมเป็นภาษาที่แตกต่างไปจากภาษาของบิดามารดาที่มีอาชีพค้าขาย หรือมีอาชีพเป็นชาวประมง ซึ่งคำศัพท์ที่ใช้ส่วนใหญ่ย่อมเกี่ยวข้องกับอาชีพนั้นๆ ทำให้นักเรียนแต่ละคนมีประสบการณ์ทางด้านภาษาแตกต่างกันด้วย การที่ผู้ปกครองใช้ภาษาที่มีคุณภาพ ย่อมเป็นพื้นฐานสำหรับเด็กในการอ่านในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี
2. สภาพทางร่างกาย โดยทั่วๆ ไปแล้วสุขภาพทางร่างกายมีความสำคัญต่อการเรียน การอ่านของเด็ก ทั้งนี้เพราะการอ่านนั้นต้องใช้ประสาททุกส่วนของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นความสามารถทางการมองเห็น ความสามารถในการเปล่งเสียง ความสามารถในการควบคุมกล้ามเนื้อ ตลอดจนสุขภาพทั่วๆ ไปของร่างกาย
3. อารมณ์ เมื่อนักเรียนมีภาวะอารมณ์ที่ผ่อนคลายไม่มีความเครียดหรือเรื่องกังวลใจ จะทำให้นักเรียนสามารถอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. สติปัญญา ระดับสติปัญญาของนักเรียนจัดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด นักเรียนที่มีสติปัญญาสูงจะมีความพร้อมในการอ่านเร็วกว่านักเรียนที่มีสติปัญญาดำ อย่างไรก็ตามย่อมต้องพิจารณาถึงสภาพร่างกายและจิตใจควบคู่กันไปด้วย

บันทึก พุทธะวัน (2543, หน้า 27) กล่าวถึง ความพร้อมของการอ่านจับใจความของนักเรียนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายด้าน ดังนี้

1. ความพร้อมทางร่างกาย ได้แก่ รูปร่าง ขนาด ส่วนสูง น้ำหนัก ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเจริญเติบโตของร่างกาย และการใช้สายตา หู ความคล่องแคล่วในการใช้กล้ามเนื้อ การทรงตัว ความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
2. ความพร้อมทางด้านสมอง ได้แก่ ความสามารถในการจำ การตีความและแปลความ การอธิบายงานที่ตนทำและงานที่เพื่อนทำ
3. ความพร้อมทางอารมณ์และสังคม ได้แก่ การมีอารมณ์ร่วมสนุกสนาน การรู้จักระงับอารมณ์ รู้จักยับยั้งหรือแบ่งปันของใช้ ช่วยเหลือเพื่อน
4. ความพร้อมทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ การมีสมาธิ มีความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก
5. ความพร้อมทางพื้นฐานประสบการณ์ ได้แก่ การใช้ภาษาพูด การตอบคำถาม การมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องสภาพแวดล้อมใกล้ตัว

สรุปได้ว่า ความพร้อมของการอ่านจับใจความเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เด็กมีความสามารถในการอ่านจับใจความได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องประกอบด้วย ความพร้อมด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสภาพแวดล้อม

องค์ประกอบในการอ่านจับใจความ

การฝึกอ่านอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคำและความหมายของคำ สร้างพื้นฐานที่ดีด้านการอ่านจะทำให้ผู้อ่านอ่านได้รวดเร็วและจับใจความได้ถูกต้องครบถ้วนยิ่งขึ้น ดังนั้นพื้นฐานด้านทักษะการอ่านจึงนับเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้อ่านประสบความสำเร็จในการอ่านจับใจความ

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า 97-98) กล่าวถึง ความรู้พื้นฐานอันเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านจับใจความได้ดี 3 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ทางด้านภาษา การที่ผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำ สำนวน ภาษา ตลอดจนเรื่องราวในวรรณคดี มาเป็นประโยชน์ในการอ่าน จะช่วยให้สามารถอ่านจับใจความได้ดียิ่งขึ้น
2. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง หากผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่อ่านจะทำให้ใช้เวลาในการอ่านจับใจความน้อยลง เพราะความรู้เดิมจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและจับใจความได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3. ประสบการณ์ทางด้านการคิด เมื่อผู้อ่านมีประสบการณ์ด้านการอ่านมากก็จะช่วยให้ผู้อ่านได้พัฒนาความคิดเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จากรู้เพียงว่าเรื่องที่อ่านมีเนื้อหาเกี่ยวกับอะไรมาสู่การคิดในลักษณะวิจารณ์แสดงเหตุผล และการคิดในขั้นของการวิเคราะห์

จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาหยัน อัมสำราญ (2548, หน้า 42-43) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถจับใจความได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ประสบการณ์ของผู้อ่าน ดังนี้

1. ประสบการณ์ด้านการอ่าน ผู้ที่มีนิสัยรักการอ่านจะมีโอกาสในการจับประเด็นและพัฒนาความคิดด้านการอ่านได้สูงกว่าผู้ที่มีนิสัยไม่รักการอ่าน
2. ประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องราวและข้อมูลที่อ่าน หากเรื่องที่อ่านเป็นเรื่องที่เคยทราบข้อมูลมาบ้างแล้ว จะทำให้ผู้อ่านสามารถจับใจความได้รวดเร็วขึ้น
3. ประสบการณ์ด้านภาษาและการใช้ภาษา การที่ผู้อ่านมีความเข้าใจความหมายของคำและสำนวนต่าง ๆ จะช่วยให้จับใจความได้รวดเร็วและสามารถนำมาเรียบเรียงความคิดได้อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบได้ดีกว่าผู้ที่มีทักษะน้อยกว่า
4. ประสบการณ์ด้านความคิด ความคิดของผู้อ่านมีความสำคัญในการช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในการอ่านและการจับใจความ เพราะผู้ที่มีความคิดกว้างไกลจะทำให้เข้าใจเรื่องที่อ่านได้รวดเร็วขึ้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถอ่านจับใจความได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างรวดเร็ว คือ ผู้อ่านจะต้องเป็นผู้ที่มีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งจะทำได้จับใจความสำคัญของเรื่องได้สะดวกขึ้น เพราะผู้อ่านมีประสบการณ์ในการใช้ภาษาได้ดีกว่าผู้ที่ไม่อ่านหนังสือ และถ้ามีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่อ่านด้วยจะทำให้เข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่ายยิ่งขึ้น ทำให้แสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์เรื่องได้ตามลำดับความคิดอย่างมีเหตุผล

หลักการสอนอ่านจับใจความ

การอ่านจับใจความจะประสบความสำเร็จนั้น ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงหลักสำคัญในการสอน ซึ่งมีนักการศึกษาต่าง ๆ ได้กล่าวถึงหลักการสอนอ่านจับใจความ ดังนี้

กรมวิชาการ (2546, หน้า 189) ได้กำหนดแนวทางในการอ่านจับใจความไว้ ดังนี้

1. ตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านได้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดการอ่านได้อย่างเหมาะสมและสามารถจับใจความหรือคำตอบได้รวดเร็วยิ่งขึ้น
2. สำรวจส่วนประกอบของหนังสืออย่างคร่าว ๆ เช่น ชื่อเรื่อง คำนำ สารบัญ คำชี้แจงในการใช้หนังสือ ภาคผนวก ฯลฯ เพราะส่วนประกอบของหนังสือจะทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหรือหนังสือที่อ่านได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3. ทำความเข้าใจลักษณะของหนังสือว่าเป็นประเภทใด เช่น สารคดี ตำรา บทความ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้มีแนวทางในการอ่านจับใจความสำคัญได้ง่าย

4. ใช้ความสามารถทางภาษาในการแปลความหมายของคำ ประโยคและข้อความต่าง ๆ อย่างถูกต้องรวดเร็ว

5. ใช้ประสบการณ์หรือภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านมาประกอบ จะทำให้เข้าใจและจับใจความที่อ่านได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

สนิท ตั้งทวี (2536, หน้า 104-105) มีความเห็นว่า ผู้ที่อยู่ในวัยเรียนเป็นผู้ที่ต้องศึกษาวิชาการต่าง ๆ หลายวิชา การอ่านจับใจความจึงมีประโยชน์อย่างยิ่งในการแสวงหาความรู้ในเวลาจำกัด ผู้อ่านจึงควรได้รับการฝึกฝนเป็นพิเศษด้านการอ่านจับใจความ จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

1. ตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านให้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดการอ่านได้อย่างเหมาะสมและสามารถจับใจความหรือคำตอบได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

2. ฝึกการแบ่งจับสายตาในแต่ละบรรทัด โดยใช้สายตาสับเป็นจุด ๆ พยายามแผ่ช่วงสายตาให้กว้างและใช้เวลาให้น้อย แล้วเคลื่อนสายตาไปอย่างรวดเร็ว ทำซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้ง จนเกิดความชำนาญ เมื่อชำนาญแล้วจะใช้สายตาในการจับเนื้อความในแต่ละบรรทัดน้อยลง

3. พยายามเก็บแต่ใจความสำคัญของข้อความ หรือเรื่องที่อ่านอย่างรวดเร็ว

4. ขณะที่อ่านจะต้องรู้ว่าข้อความสำคัญอยู่ที่ใด โดยมีข้อสังเกตว่าใจความสำคัญส่วนมากจะปรากฏให้เห็นในบรรทัดแรก หรือบรรทัดสุดท้ายของแต่ละย่อหน้าหรือแต่ละอนุเจตนั่น ๆ

5. กำหนดปริมาณของข้อความที่จะอ่านไว้ล่วงหน้า และจับเวลาทุกครั้งเมื่อเริ่มต้นอ่านในแต่ละหน้า ซึ่งหากมีการฝึกหลาย ๆ ครั้งจะทำให้เวลาในการอ่านลดน้อยลง

6. ขณะที่อ่านต้องพยายามบังคับสายตาให้กวาดไปตามตัวหนังสืออย่างรวดเร็ว ควรหลีกเลี่ยงการอ่านทีละคำ และควรได้รับการฝึกอ่านทีละประโยค

7. หากเรื่องที่อ่านเป็นเรื่องที่มีขนาดยาวและหลายย่อหน้า เมื่ออ่านจบลงทุกครั้ง ควรมีการทดสอบความเข้าใจด้วยการฝึกถามตัวเองตามหัวข้อดังนี้ เป็นเรื่องอะไร ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไรและทำไม ซึ่งบางเรื่องอาจมีคำตอบไม่ครบแต่ต้องตอบเท่าที่มีอยู่ให้ครบถ้วน เพื่อจะจับใจความสำคัญให้ได้มากที่สุดแล้วจดลงในกระดาษ นำไปเปรียบเทียบกับเนื้อเรื่องที่อ่านมาถึงความถูกต้องและพยายามสำรวจหรือเปรียบเทียบข้อบกพร่องเพื่อหาทางแก้ไข

กาญจนา วิชาปกรณ (2533, หน้า 125-126) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในการอ่านจับใจความว่า คือ การสังเกตและทำความเข้าใจประโยค ข้อความ และคำต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถจับความและเข้าใจได้เร็วขึ้นและจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับย่อหน้าหรืออนุเลข

สรุปได้ว่า ผู้อ่านควรมีหลักในการอ่านคือ ผู้อ่านต้องตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านให้ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดการอ่านได้อย่างเหมาะสม ขณะที่อ่านผู้อ่านต้องเก็บใจความสำคัญของย่อหน้าในการอ่านทุกครั้ง ผู้อ่านจะต้องฝึกอ่านเป็นประโยคและนำพื้นฐานความรู้ในการใช้ภาษามาช่วยให้เข้าใจได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น หลังการอ่านจบทุกครั้งควรมีการตั้งคำถามในใจจากเรื่องที่อ่านว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ควรทราบจุดมุ่งหมายของผู้เขียนว่าต้องการอะไร แล้วสรุปใจความสำคัญของเรื่องแล้วเรียบเรียงใจความสำคัญด้วยสำนวนของตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น ผู้อ่านต้องฝึกการอ่านจับใจความอย่างสม่ำเสมอ และรู้จักสังเกตลักษณะของใจความสำคัญว่าอยู่ตอนใดของประโยคหรือย่อหน้า จะสามารถทำให้เข้าใจเรื่องที่อ่านได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

ทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับการอ่านจับใจความ

การอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน นักการศึกษาได้กำหนดทฤษฎีการอ่านใช้เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการอ่าน ซึ่งทฤษฎีการอ่านที่นักการศึกษาได้นำเสนอนั้น บางอย่างมีลักษณะคล้ายกัน แต่บางอย่างก็มีส่วนที่แตกต่างกัน โดยสรุปแล้วมีดังนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการของเพียเจต์

เพียเจต์ ได้แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กตั้งแต่แรกเกิดไปจนโต โดยแบ่งเป็น 4 ลำดับขั้น ซึ่งสกุณา เปลี่ยนกลาง (2541, หน้า 16) กล่าวถึงการใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์เป็นหลักในการสอนอ่าน ดังนี้

1.1 ระยะประสาทรับรู้และการเคลื่อนไหว (Sensorimotor) อายุระหว่าง 0-2 ปี เป็นระยะที่เด็กจดจำสิ่งต่าง ๆ โดยการจับต้อง การสอนอ่านจำเป็นต้องใช้รูปธรรมเป็นอันดับแรก

1.2 ระยะก่อนการปฏิบัติการคิด (Preoperational Thought) อายุระหว่าง 2-6 ปี เป็นระยะที่ความคิดเป็นไปโดยการหาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ยังไม่สมบูรณ์และยังไม่มีเหตุผล มีความสามารถในการใช้ภาษาแต่เป็นภาษาที่เกี่ยวข้องกับตนเองเป็นส่วนใหญ่ ความคิดขึ้นอยู่กับสิ่งที่รับรู้หรือสิ่งที่เห็นด้วยตา ดังนั้นในการสอนอ่านจึงยังคงใช้สิ่งที่ป็นรูปธรรม

1.3 ระยะปฏิบัติการคิดด้วยรูปธรรม (Concrete Operation) อายุระหว่าง 6-9 ปีระยะนี้เป็นระยะที่การคิดมีเหตุผลเกิดขึ้น การสอนอ่านสามารถสอนในลักษณะนามธรรมได้

1.4 ระเบียบปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรม (Formal Operation) อายุระหว่าง 9-12 ปี เป็นระยะที่เป็นการคิดอย่างนามธรรมและการสร้างความคิดรวบยอดเกิดขึ้นอย่างมั่นคง สามารถ สอนอ่านให้เข้าใจความหมาย อ่านอย่างอนุมานและอ่านเพื่อประเมินได้

2. ทฤษฎีสคีมา

สคีมา (Schemas) คือ โครงสร้างของข้อมูลที่แสดงถึงความคิดรวบยอดซึ่งเก็บไว้ในความทรงจำ มีโครงสร้างความรู้ที่เกี่ยวกับความคิดรวบยอดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัตถุ สถานการณ์ ประสบการณ์ การจัดลำดับประสบการณ์ เหตุการณ์ ลำดับเหตุการณ์ การกระทำและการลำดับของการกระทำต่าง ๆ (Reutzel & Cooter, 1996 อ้างถึงใน วรรณิกา แก้วปานกัน, 2547, หน้า 26)

รูเมลฮาร์ต (Rumelhart, 1981 อ้างถึงใน สมเกียรติ กินจาปา, 2545, หน้า 20-24) ได้สรุปการนำเอาทฤษฎีสคีมา มาใช้ในการอธิบายการอ่านดังนี้ คือ ความเข้าใจในการอ่านจะเกิดขึ้นได้หากผู้อ่านมีความรู้ทางภาษาและความรู้ทั่วไป ในขณะที่อ่านความรู้เหล่านี้จะถูกกระตุ้นให้ทำงานโดยกระบวนการทางสมอง ผู้อ่านจะใช้ทฤษฎีสคีมาหรือโครงสร้างความรู้เดิมทั้งด้านภาษาและความรู้ทั่วไปที่มีอยู่พร้อมแล้วมาช่วยในการทำทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน

แนวทางในการนำทฤษฎีสคีมา มาประยุกต์ใช้

1. ตรวจสอบว่านักเรียนรู้อะไรแล้วบ้าง
2. กระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้เดิมออกมาใช้
3. เพิ่มเติมความรู้เดิมให้แก่เด็กเรียน
4. เชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิม

เลปปี้ และฟลัด (Lapp & Flood, 1983, p. 162 อ้างถึงใน สมพร วัฒนศิริ, 2538, หน้า 24-26) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการสอนอ่านจากนักจิตวิทยาหลายท่าน สรุปเป็นทฤษฎีการสอนอ่านได้ 3 ทศนะ ดังนี้

1. ทศนะที่ยึดบทอ่านเป็นหลัก (Text-based) ถือว่าความหมายมาจากเนื้อเรื่องที่อ่าน เมื่อเริ่มอ่านผู้อ่านต้องถอดสัญลักษณ์ การอ่านเป็นการวิเคราะห์หน่วยย่อย ๆ ของหน่วยใหญ่ ดังนั้น การอ่านจึงต้องวิเคราะห์สระและพยัญชนะแต่ละตัว แล้วนำมารวมเป็นคำคำหนึ่งแล้ววิเคราะห์คำในประโยคว่ามีความหมายอย่างไร

2. ทศนะที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก (Knowledge-based) ถือว่าผู้อ่านเป็นแหล่งที่มาของความหมายที่ได้จากการอ่าน เพราะผู้อ่านเป็นผู้มีประสบการณ์ โลกทัศน์ ความรู้ ความเชื่อต่าง ๆ โดยนำสิ่งเหล่านี้มาช่วยในการแปลความหมายในกระบวนการอ่าน

3. ทศนะที่ยึดเนื้อหาและผู้เรียนร่วมกัน ซึ่งถือว่าการตอบสนองตัวอักษร ลำดับเหตุการณ์ และโครงสร้างประโยค ต้องนำมาใช้พร้อมกับความเข้าใจในกลุ่มคำ ซึ่งผู้อ่านต้อง

นำความรู้ทางภาษาไปสู่การแปลความหมายจากเนื้อเรื่อง

จากทฤษฎี และหลักการต่าง ๆ ที่กล่าวมา ครูผู้สอนสามารถพิจารณาเลือกใช้ทฤษฎีที่เหมาะสมและนำแนวทางการสอนอ่านดังกล่าวไปใช้ เพื่อให้การเรียนรู้การสอนดำเนินไปอย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้ และบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ เพื่อช่วยให้ตัวผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่อ่านและสามารถนำสิ่งที่ได้จากการอ่านมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ต่อไป

วิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R

Robinson (1961, pp. 29-30) ได้เสนอยุทธวิธีการอ่านแบบ SQ3R ซึ่งสามารถช่วยให้นักเรียนเลือกสิ่งที่คาดว่าจะรู้จากเรื่องที่อ่าน เข้าใจแนวคิดของเรื่องที่อ่านได้อย่างรวดเร็ว และจดจำได้ดี และทบทวนเรื่องราวที่อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีขั้นตอนการอ่าน ดังนี้

1. ขั้นสำรวจ (Survey - S) โดยการกวาดสายตาไปตามหัวข้อหนึ่ง ๆ เพื่อหาข้อหรือจุดสำคัญของเรื่องที่จะกล่าวถึงต่อไป ถ้าหากเรื่องนั้นมีบทสรุปก็อ่านบทสรุปด้วย การอ่านในขั้นนี้ไม่ควรใช้เวลาเกิน 1 นาที และการอ่านนี้จะชี้ให้เห็นหัวข้อสำคัญ ๆ หรือแนวคิดที่เป็นหลักของเรื่องประมาณ 3-6 หัวข้อ การอ่านคร่าว ๆ นี้จะช่วยให้ผู้อ่านเรียบเรียงแนวคิดต่าง ๆ ได้ เมื่ออ่านเรื่องอย่างละเอียดภายหลัง

2. ขั้นตั้งคำถาม (Question - Q) โดยการเปลี่ยนหัวข้อที่อ่านให้เป็นคำถาม การตั้งคำถามนี้จะทำให้มีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น ดังนั้นจึงเพิ่มความเข้าใจมากขึ้น คำถามจะช่วยให้นึกย้อนถึงความรู้เดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน ที่สำคัญคือ คำถามจะต้องสัมพันธ์กับเรื่องราวที่กำลังอ่าน ในเวลาเดียวกันก็ควรจะต้องถามตัวเองดูด้วยว่าใจความสำคัญที่ผู้เขียนกำลังพูดถึงอยู่นั้นคืออะไร ทำไมจึงสำคัญ สำคัญอย่างไรและเกี่ยวข้องกับอะไรหรือใครบ้าง ตอนไหน หรือเมื่อไรอย่างไรก็ตามควรพยายามตั้งคำถามให้ได้ เพราะจะช่วยให้การอ่านในขั้นต่อไปเป็นไปอย่างมีจุดหมายและสามารถจับประเด็นสำคัญไม่ผิดพลาดและคิดเสมอว่าต้องอ่านเพื่อหาคำตอบนั้น

3. ขั้นอ่าน (Read - R₁) การอ่านข้อความในบทนั้น ๆ ซ้ำอีกอย่างละเอียด ในขณะเดียวกันก็ค้นหาคำตอบสำหรับคำถามที่ตั้งไว้ ในขั้นนี้จะเป็นการอ่านเพื่อความเข้าใจและจับประเด็นสำคัญ ๆ โดยแท้จริง การอ่านในขั้นนี้จะเป็นการอ่านที่มีความกระตือรือร้นที่จะหาคำตอบให้ได้ ขณะที่กำลังอ่านอยู่ ถ้านึกคำถามได้อีกก็อาจใช้วิธีการจดบันทึกไว้ในที่ว่าง ริมหน้าหนังสืออ่าน แล้วตั้งใจอ่านต่อไปจนกว่าจะได้คำตอบที่ต้องการ

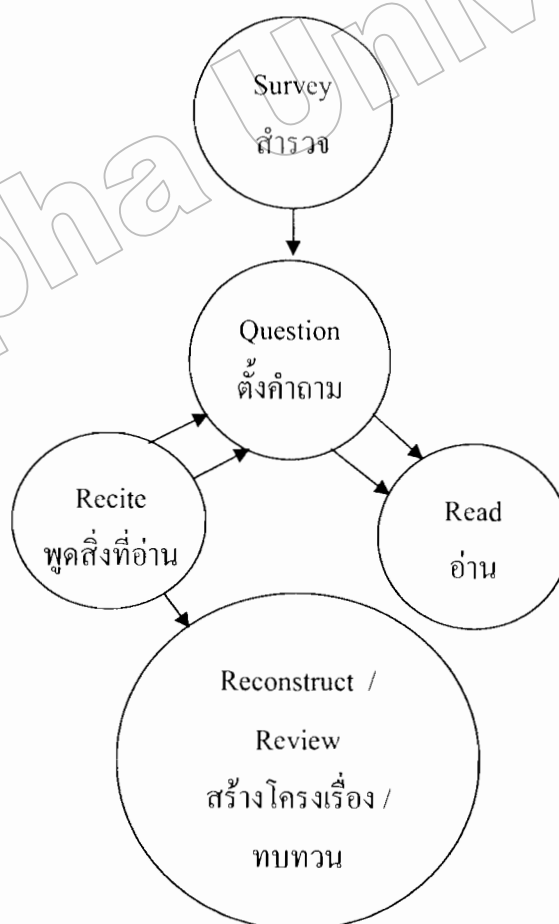
4. ขั้นเล่าเรื่อง (Recite - R₂) พยายามใช้ถ้อยคำของตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรืออาจเริ่มด้วยการอ่านทวนคำถามซ้ำใหม่อีก เพื่อการสรุปคำตอบได้ง่ายเข้า จะทำให้รู้ว่าเรื่องที่

อ่านเกี่ยวกับอะไร ถ้าตอบคำถามไม่ได้ให้กลับไปอ่านเรื่องใหม่อย่างคร่าว ๆ วิธีการบรรยายถึงสิ่งที่อ่านไปแล้วที่ดีที่สุด คือ การบันทึกวลีสำคัญ ๆ ในรูปของโครงเรื่องอย่างสั้น ๆ

5. ขั้นทบทวน (Review - R_3) เมื่ออ่านจบแล้ว ลองสำรวจดูว่าตนมีความสามารถจับจุดสำคัญของเรื่องได้ทุกจุดหรือไม่ สามารถจดจำเรื่องราวและจุดสำคัญของเรื่องได้ดีเพียงใด โดยพยายามนึกทบทวนจุดสำคัญของเรื่องเสียก่อน แล้วโยงความคิดมาโยงรายละเอียดของเรื่อง วิธีการนี้จะทำให้นักเรียนหรือผู้อ่านเข้าใจและจำเรื่องได้แม่นยำขึ้น

นลินี บำเรอราช (2545, หน้า 146) ได้กล่าวถึงการสอนอ่านตามแนว SQ3R ว่ามีกระบวนการ 5 ขั้นตอน ตามคำสำคัญของวิธีการคือ Survey (สำรวจ) Question (ตั้งคำถาม) Read (อ่าน R_1) Recite (พูดตอบตนเอง R_2) Reconstruct or Review (สร้างโครงเรื่องของบทอ่านหรืออ่านทบทวน R_3) การสอนแนว SQ3R นี้ ครูอาจใช้การดำเนินกิจกรรมในชั้นเรียนไปตามลำดับขั้นตอนหรืออาจแนะนำให้นักเรียนให้ใช้วิธีการนี้ในการอ่าน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมแนว SQ3R แสดงเป็นแผนภูมิตามที่เบอร์มิสเตอร์ (Burmeister, 1978) เสนอไว้ ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิการจัดกิจกรรมแนว SQ3R (นลินี บำเรอราช, 2545, หน้า 147)

กิจกรรมขั้นสำรวจ (Survey) มีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ให้นักเรียนอ่านชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง เพื่อดูแนวคิดของเรื่องว่าจะโน้มเอียงไปทางใด มีแนวคิดอื่นที่จะเปรียบเทียบแนวคิดนี้หรือไม่
 2. ให้นักเรียนพิจารณาสารบัญ เพื่อดูโครงเรื่องของหนังสือ ว่ามีบทมีตอนเกี่ยวกับอะไรบ้าง เพื่อให้ทราบภาพรวมของเรื่องทั้งหมด พร้อมทั้งให้คิดว่ายังขาดประเด็นสำคัญของเรื่องหรือไม่ จะต้องพึ่งพาแหล่งข้อมูลอื่นเพิ่มหรือไม่
 3. ให้นักเรียนอ่านคำนำ ศึกษาว่าผู้เขียนมีจุดประสงค์อย่างไร เขียนเพื่อใคร
 4. ให้นักเรียนสำรวจในแต่ละบท ด้วยวิธีการต่อไปนี้
 - 4.1 อ่านข้อบทหรือข้อหัวข้อเรื่อง ข้อความที่บ่งชี้เนื้อความ หัวข้อเรื่องรองตามลำดับ
 - 4.2 ดูภาพประกอบ (ถ้ามี)
 - 4.3 อ่านข้อสรุป แล้วพยายามที่จะจำข้อสรุปของบท ก่อนที่จะสำรวจบทต่อไป
 5. ให้นักเรียนอ่านคร่าว ๆ (กวาดสายตา) ในส่วนอภิธานศัพท์ คำแปลศัพท์มีอยู่ในหนังสือ และส่วนเพิ่มที่เป็นภาคผนวกของหนังสือ
 6. ท้ายสุด เริ่มอ่านแต่ละบทอย่างคร่าว ๆ ก่อนเริ่มอ่านจริง เพื่อจับความคิดสำคัญ (ทราบเรื่องโดยย่อ ๆ) ไว้ในใจ ก่อนที่จะอ่านบทนั้น ๆ แล้วคิดมีส่วนสำคัญอะไรบ้างที่ขาดหายไป
- กิจกรรมขั้นตั้งคำถามในใจ (Question) มีรายละเอียดดังนี้
1. ให้นักเรียนดูที่ข้อหัวข้อเรื่อง แล้วถามตัวเองว่าหมายถึงอะไร และคิดว่าจะหาคำตอบได้จากหัวข้อเรื่องนี้ไหม
 2. ให้นักเรียนตั้งคำถามถามตัวเองหลาย ๆ คำถาม ที่อยากจะรู้ตามขอบเขตของข้อหัวข้อเรื่องนั้น

กิจกรรมขั้นอ่านในใจ (Read - R_1) มีรายละเอียดดังนี้

1. ให้อ่านในใจเพื่อจะหาคำตอบตามคำถามที่ตั้งไว้ในขั้น Q
2. ถ้าไม่มีคำตอบ ให้คิดว่าหาคำตอบได้จากที่อื่น ๆ อย่างไร เช่น อาจถามในชั้นเรียน หรือพยายามหาคำตอบจากห้องสมุด หรือแหล่งความรู้อื่น
3. ให้นักเรียนคิดคำถามดี ๆ ที่จะถามในชั้น หรือคิดไว้เพื่อใช้หาคำตอบในห้องสมุด หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

กิจกรรมขั้นพูดตอบตนเอง (Recite - R_2) มีรายละเอียดดังนี้

1. ให้นักเรียนพูดคำตอบ (ที่หาได้เพื่อจะตอบคำถามที่ตั้งไว้ในขั้น (Q) การพูดตอบตนเองเพื่อจะได้จำ

2. ให้นักเรียนถามตนเองว่า คำตอบที่ผู้เขียนระบุไว้ ตรงกับสิ่งที่ตั้งคำถามไว้หรือไม่
3. ให้นักเรียนถามตนเองว่า ขณะนี้พอจะมีความคิดใหม่หรือความรู้ใหม่พอที่จะใช้ในการเขียน การอภิปราย หรือพอที่จะแสดงเป็นผลงานอื่นหรือไม่

ครูสามารถใช้วิธีขั้น Q R₁ R₂ นี้ในการให้นักเรียนอ่านหัวข้อเรื่องต่อ ๆ ไป เหมือนกัน

ทุกหัวข้อจนจบบท

กิจกรรมขั้นสร้างโครงเรื่องของบทอ่านหรืออ่านบทพวน (Reconstruct or Review - R₃) มีรายละเอียดดังนี้

1. ให้นักเรียนทำข้อสรุปไว้ในใจ หรือจดไว้เป็นแนวโครงเรื่องในรูปแบบผังความคิด ความรู้ก็ได้
2. ให้นักเรียนนึกความสำคัญที่ผู้เขียนบอกไว้
3. ให้นักเรียนเขียนความคิดสำคัญที่ผู้เขียนบอกไว้
4. ให้นักเรียนอ่านบทพวนทั้งบทตามแนวขั้นสำรวจ แต่มุ่งเอาเฉพาะรายละเอียด
5. ให้นักเรียนคิดถึงการใช้ประโยชน์ - ความคิดที่ได้รับครั้งนี้
6. ให้นักเรียนคิดว่า อาจจะต้องอ่านหนังสือเพิ่มเติม เพื่อหาข้อมูลที่กว้างลึกมากขึ้น หรือหาข้อมูลในแง่มุมอื่นอีกหรือไม่

Dechant (1982, pp. 336-339) ได้กล่าวถึงการอ่านแบบ SQ3R ว่าเหมาะสำหรับการอ่านเพื่อศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคล มีลำดับขั้นการอ่าน ดังนี้

1. การสำรวจ (Survey) หมายถึง สำรวจชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง คูสารบัญและความคิดที่ผู้เขียนตั้งจุดมุ่งหมายในการเขียนนั้นจากคำนำ และการอ่านคร่าว ๆ เชิงสำรวจทั้งเล่มอย่างรวดเร็ว
2. การตั้งคำถาม (Question) ตั้งคำถามถามตัวเองว่าสิ่งที่เราต้องการจะทราบนั้นคืออะไร
3. การอ่าน (Read) อ่านเพื่อจะตอบคำถามที่ตนอยากรู้ โดยตั้งคำถามที่ตนต้องการเอาไว้ในใจแล้วพยายามหารายละเอียดและจุดสำคัญจากการอ่านนั้น แล้วนำมาตอบคำถามนั้นให้ได้
4. การจดจำ (Recite) เมื่อทราบคำตอบจากหนังสือและเข้าใจอย่างกระจ่างจากการอ่านแล้วควรจดข้อความที่สำคัญไว้ เพื่อเตือนความจำตนเอง และพยายามถามตนเองว่าจากการอ่านนั้น ๆ ได้ความคิดใหม่อะไรขึ้นบ้าง

5. การทบทวน (Review) ทบทวนความถูกต้องของเรื่องที่อ่าน โดยทบทวนจุดสำคัญใหญ่ ๆ และจุดสำคัญรองลงมาของเนื้อเรื่องที่เรากำลังต้องการทราบ

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า 139) ได้กล่าวถึงวิธีสอนอ่านแบบ SQ3R ว่าเป็นกระบวนการอ่านขั้นสูง ซึ่งผู้อ่านจะต้องใช้ทักษะการอ่านในใจและใช้การคิดวิจารณ์ วิธีสอน

อ่านประเภทนี้เหมาะที่จะใช้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลาย เพราะสามารถวินิจฉัยเรื่องราวที่อ่านได้ตามเวลาที่กำหนดให้

สรุปได้ว่า การนำวิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R มาใช้ในการอ่านจับใจความ เป็นวิธีการอ่านที่เหมาะสมสำหรับการอ่านเพื่อการศึกษา ค้นคว้า เป็นรายบุคคล นักเรียนจะได้รับการฝึกทักษะการอ่านในใจ มีสมาธิ เข้าใจเนื้อเรื่อง จับใจความสำคัญของเรื่องได้ง่ายขึ้น โดยมีกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ สํารวจ ตั้งคำถาม อ่าน เล่าเรื่อง และทบทวน

ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำวิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R มาประยุกต์ใช้ เพราะเป็นวิธีการที่ใช้ฝึกการอ่าน ฝึกทักษะในการจับใจความ หรือประเด็นสำคัญของเรื่องที่อ่านได้เป็นอย่างดี เร้าความสนใจในการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง สามารถส่งเสริมให้นักเรียนจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านและส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

รูปแบบงานเขียน

การอ่านจับใจความนั้น ผู้อ่านควรมีความรู้เกี่ยวกับลักษณะของงานเขียนก่อน เพื่อจะได้ทราบว่างานเขียนแต่ละประเภทย่อมมีประเด็นหลักหรือประเด็นสำคัญอยู่ส่วนใดของเรื่อง จะช่วยให้ผู้อ่านใช้เวลาในการอ่านน้อยลง แต่สามารถเข้าใจเรื่องได้ถูกต้องตรงประเด็นตามที่ผู้เขียนต้องการสื่อให้ผู้อ่านทราบ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแสวงหาความรู้เพื่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

องค์ประกอบหลักของข้อความ

ถนอมวงษ์ ฉ้ายอดมรรคผล (2535, หน้า 56) กล่าวว่า ในการอ่านความเรียงโดยทั่วไป หากข้อเขียนใดเรียบเรียงมาอย่างเป็นระบบ จัดลำดับความคิดเหมาะสม ใช้ถ้อยคำชัดเจนก็จะอ่านได้ง่าย จับใจความสำคัญได้ง่าย แต่หากผู้เขียนไม่ได้เขียนให้มีคุณสมบัติเช่นนั้น ผู้อ่านจะต้องพยายามอ่านด้วยความสามารถของตนให้ได้ความ ผู้อ่านสามารถใช้ความรู้เรื่ององค์ประกอบหลักของข้อความในการอ่าน ดังนี้

1. คำ ผู้อ่านต้องรู้จักคำและความหมายที่มีหลากหลายของคำแต่ละคำเมื่ออยู่ในบริบทที่ต่างกัน และฝึกสังเกตให้ได้ว่าคำใดสำคัญมาก คำใดสำคัญรองลงมา คำใดไม่สำคัญแต่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

2. การเรียงคำ ภาษาไทยเรียงคำอย่างไร ผู้อ่านย่อมต้องมีความรู้มาจากการเรียนในระดับชั้นต้น ๆ แล้ว ควรอาศัยความสังเกตช่วยในการอ่านด้วยว่าผู้เขียนอาจเรียงลำดับได้หลายวิธี โดยให้ความหมายเท่ากันหรือคล้ายคลึงกัน

3. ประโยคใจความสำคัญ ในแต่ละย่อหน้าที่เป็นเนื้อหาข้อความที่เรียบเรียงดี ควรมี ประโยคใจความสำคัญ ประโยคใจความสำคัญนั้นอาจจะอยู่ตอนต้นย่อหน้า ตอนกลาง ๆ หรืออยู่ ตอนท้ายก็ได้ แล้วแต่วิธีการขยายประโยคใจความสำคัญและลีลาการเขียน

หากย่อหน้านั้นเรียบเรียงโดยการลำดับความ อาจเป็นการลำดับความตามเวลาหรือลำดับ ความตามพื้นที่ ย่อหน้านั้นมักไม่มีประโยคใจความสำคัญปรากฏ เนื่องจากต้องเขียนไปตามลำดับ

หากย่อหน้านั้นเป็นย่อหน้านำ เป็นย่อหน้าเชื่อมหรือเป็นย่อหน้าสรุปความ ผู้อ่านอาจ ไม่พบประโยคใจความสำคัญก็ได้ แต่ในทางกลับกันทุกประโยคในย่อหน้านำหรือย่อหน้าเชื่อม หรือย่อหน้าสรุปความ ก็อาจมีความสำคัญมากเท่า ๆ กันไปหมดก็ได้แล้วแต่การนำเสนอของ ผู้เขียน ใจความสำคัญอาจไม่ปรากฏชัดเจนเป็นประโยคที่หีบยกมาให้เห็นชัด ๆ ผู้อ่านต้องสรุป ความเอาเองด้วยถ้อยคำสำนวนของคนที่เขาใจง่ายที่สุด

4. รายละเอียดของเรื่อง ย่อหน้าหรือข้อความทั่วไป มิได้มีแต่ประโยคใจความเท่านั้น มีส่วนขยายเพื่อให้เข้าใจความคิดสำคัญได้ชัดเจนขึ้น ส่วนขยายนี้อาจเป็นตัวอย่าง เป็นสถิติ เป็นข้อมูลหรือเป็นข้ออ้างอิงต่าง ๆ ในการจับใจความสำคัญนั้นผู้อ่านไม่ต้องอ่านรายละเอียด ทุกตัวอักษร เว้นแต่จะหาข้อมูลที่ต้องการโดยเฉพาะ

5. แนวคิดหลักหรือแนวคิดสำคัญ หรือมโนทัศน์ของย่อหน้าหรือข้อความ มโนทัศน์ เป็นเสมือนหัวใจของเรื่องและอาจเปรียบว่าประโยคใจความสำคัญเป็นศีรษะหรือสมองของเรื่อง เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนว่าสองอย่างนี้ต้องควบคู่กันเสมอ

ในการอ่านเพื่อจับใจความสำคัญนั้น องค์ประกอบ 5 ประการนี้จะเป็แนวทางกรอ่าน ที่ดีที่สุด การฝึกจึงต้องฝึกจับแต่ละองค์ประกอบให้ได้ก่อน คือการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่าย่อหน้า กลุ่มย่อหน้าหรือข้อความนั้น ๆ ส่วนใดเป็นอะไร ทำหน้าที่อย่างไรและประกอบกันเข้าอย่างไร เมื่อฝึกวิเคราะห์ได้ระดับที่ทำได้รวดเร็วแล้ว ต่อ ๆ ไปจะทำได้โดยอัตโนมัติไม่ต้องแยกส่วนอีก จะมุ่งไปที่การจับใจความสำคัญกับแนวคิดหลักหรือมโนทัศน์เป็นสำคัญ เมื่อจับส่วนที่เป็นใจความ สำคัญกับสร้างมโนทัศน์จากข้อความที่อ่านแต่ละตอนได้แล้ว นำข้อความสั้น ๆ จากส่วนใจความ สำคัญมาเชื่อมกันด้วยความเข้าใจ มโนทัศน์ของเรื่องก็จะเป็นข้อความใหม่ที่สั้นที่สุด แต่รวบรวม เนื้อหาสาระของเรื่องไว้ได้มากที่สุด การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญสัมฤทธิ์ผลที่สุดนี้

โครงสร้างของเรื่อง

ถนอมวณิช์ ถำขอมรรคผล (2535, หน้า 57) กล่าวว่า ผู้อ่านที่ดีเมื่ออ่านเรื่องใด ๆ ควรทราบว่เรื่องนั้นมีโครงสร้างเรื่องอย่างไร โครงสร้างของเรื่องมีหลายลักษณะ ซึ่งจะแตกต่างกัน ตามเนื้อเรื่องที่อ่าน ดังนี้

1. โครงสร้างเหตุการณ์ เนื้อเรื่องที่เป็นนิทาน นิยาย เรื่องสั้น จะเป็นโครงสร้าง

เหตุการณ์ มีลำดับเหตุการณ์ตามเวลาว่าเหตุการณ์ใดเกิดก่อนหลัง ผู้อ่านควรหาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ตามระยะเวลาของเรื่องและผลของเหตุการณ์ แล้วนำมาเขียนสรุปเรื่อง

2. โครงสร้างรายละเอียด เนื้อเรื่องเป็นเรื่องที่มุ่งให้รายละเอียดข้อเท็จจริง เช่น การบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ เป็นการให้รายละเอียดของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
 3. โครงสร้างแก้ปัญหา เป็นย่อหน้าหรือเรื่องราวที่มีเนื้อหาบ่งบอกปัญหาของเรื่องและวิธีแก้ปัญหา
 4. โครงสร้างเปรียบเทียบ เป็นย่อหน้าหรือเรื่องราวที่มีเนื้อเรื่องแสดงการเปรียบเทียบหาสิ่งเหมือนหรือสิ่งแตกต่างของจุดสำคัญในเรื่องที่อ่าน
 5. โครงสร้างสาธก เป็นย่อหน้าหรือเรื่องราวที่ให้ตัวอย่างเนื้อเรื่อง จะมีการอธิบายและการให้ตัวอย่าง ผู้อ่านควรแยกได้ว่าข้อความใดเป็นการอธิบาย ข้อความใดเป็นตัวอย่างและตัวอย่างมีความสอดคล้องกับการอธิบาย
 6. โครงสร้างความหมาย เป็นย่อหน้าที่มีเนื้อเรื่องอธิบายความคิดรวบยอด หรือให้คำจำกัดความ จะต้องหาคำสำคัญของความหมายหรือของเรื่องและคำที่ใช้อธิบาย
 7. โครงสร้างบทนำ ย่อหน้าของบทนำจะเป็นย่อหน้าที่มีเนื้อเรื่องแสดงความสำคัญของเรื่องหรือเนื้อเรื่องกล่าวขึ้นต้นของเรื่อง
 8. โครงสร้างบทสรุป เป็นย่อหน้าสรุปความคิด ซึ่งอยู่ตอนท้ายของเรื่องหรือย่อหน้าสุดท้าย เนื้อเรื่องเป็นบทสรุปเรื่อง ผู้อ่านควรอ่านซ้ำ ๆ และใช้ทักษะการคิดเพื่อสรุปเรื่อง
- ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในสาระที่ 1: การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ตัวชี้วัดข้อที่ 2 จับใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน ได้กำหนดรูปแบบงานเขียนสำหรับใช้ในการอ่านจับใจความจากสื่อต่าง ๆ ประกอบด้วยเรื่องเล่าจากประสบการณ์ เรื่องสั้น บทสนทนา นิทานชาดก วรรณคดี ในบทเรียนงานเขียนเชิงสร้างสรรค์ บทความ สารคดี บันเทิงคดี เอกสารทางวิชาการ ที่มีคำประโยค และข้อความที่ต้องใช้บริบทช่วยพิจารณาความหมาย งานเขียนประเภทชักจูงโน้มน้าวใจเชิงสร้างสรรค์ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดการอ่านจับใจความจากสื่อต่าง ๆ คือ เรื่องสั้น สารคดีประเภทต่าง ๆ และบทความ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับประเภทชักจูงโน้มน้าวใจเชิงสร้างสรรค์เรื่องสั้น

สุนทรี คุณจักร (2547, หน้า 25) กล่าวว่า เรื่องสั้นเป็นงานเขียนประเภทร้อยแก้วที่มุ่งให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลิน เรื่องสั้นน่าจะมีพัฒนาการมาจากนิทานนิยาย รวมทั้งได้แบบอย่างการเขียนมาจากชาดิตะวันตก เป็นเรื่องที่เขียนขึ้นจากจินตนาการแต่มีความสมจริง แก่นเรื่องจะเป็นสิ่งแสดงแนวคิดหรือทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้แต่ง

นลินี บำเรอราช (2545, หน้า 168-173) กล่าวว่า เรื่องสั้น เป็นบทประพันธ์ร้อยแก้วที่มีเนื้อเรื่องเกิดจากการสมมติ โดยให้เป็นเรื่องชีวิตที่มีเหตุการณ์หลายอย่างเกิดขึ้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้ตัวละครต้องต่อสู้ ต้องแก้ปัญหาและแสดงปฏิกิริยาต่างๆ ต่อเหตุการณ์นั้นๆ และแสดงนิสัยต่างๆ ออกมาตามอารมณ์ต่างๆ ที่ตนมี

การแบ่งประเภทเรื่องสั้น แบ่งได้ออกเป็น 4 ชนิดใหญ่ ดังนี้ (กระแสร มัลยาภรณ์, 2530, หน้า 41-43 อ้างถึงใน นลินี บำเรอราช, 2545, หน้า 170)

1. ชนิดผูกเรื่อง โดยถือเอาเค้าเรื่องเป็นจุดเด่น เช่น เรื่องเจ้าพ่อ ของปรกรณ์ ปิ่นเฉลียว จัปตาย ของมนัส จรรย์รงค์
2. ชนิดสร้างตัวละคร โดยถือเอาการวาดตัวละครเป็นจุดเด่น เช่น เรื่องสั้นชุดเฒ่า - เฒ่าหนู เฒ่าโปล่ง ของมนัส จรรย์รงค์
3. ชนิดให้แนวความคิด เช่น เรื่องเศรษฐศาสตร์กลางทะเลลึก ของอาจินต์ ปัญจพวรรค์
4. ชนิดสร้างบรรยากาศ โดยมีลักษณะการสร้างฉากที่มีบรรยากาศให้ผู้อ่านคล้อยตามไปตามเนื้อเรื่อง เช่น เรื่องแม่หย้า ของอุษณา เฟื่องธรรม

การมีความรู้เกี่ยวกับประเภทของเรื่องสั้น อาจช่วยทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องที่เราอ่านมากขึ้น เพราะแต่ละประเภทก็มีกลวิธีต่างกัน และสารที่ผู้ประพันธ์สื่อออกมาต่างกัน

ผู้อ่านต้องใช้วิธีอ่านในเชิงวิเคราะห์ทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธีที่นักประพันธ์ใช้ในการนำเสนอเรื่อง ดังนี้ (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529, หน้า 140-151 อ้างถึงใน นลินี บำเรอราช, 2545, หน้า 171-174)

1. วิเคราะห์ด้านเนื้อหา

1.1 แนวคิดหรือแนวเรื่อง ปกติผู้อ่านมักจับแนวคิดหรือแนวเรื่องได้หลังจากอ่านเรื่องนั้นๆ จบแล้ว โดยมองเห็นว่า “อะไร” เป็นความคิดสำคัญที่ผู้ประพันธ์นำไปผูกเรื่อง

1.2 โครงเรื่อง หมายถึง เหตุการณ์หรืออุบัติการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ตัวละครในเรื่องมาพบกัน มีการกระทำบางอย่างเกิดขึ้น ทำให้มีผลอย่างใดอย่างหนึ่งตามมา

1.3 เนื้อเรื่อง คือ เรื่องราวที่ดำเนินไปตามพฤติกรรมต่างๆ ของตัวละคร โดยเกี่ยวข้องกับฉากหรือสถานที่อันทำให้โครงเรื่องสมบูรณ์ ผู้อ่านส่วนใหญ่มักสนใจอยู่กับเนื้อเรื่องมากกว่าด้านอื่น

1.4 ตัวละครเกี่ยวกับเรื่องอุปนิสัย ลักษณะนิสัย โดยพิจารณาว่าตัวละครใดสำคัญแก่นเรื่อง ตัวใดทำให้เนื้อเรื่องมีรสขึ้น แต่ละตัวนั้นมีนิสัยอย่างไร ผู้อ่านส่วนมากให้ความสนใจเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของตัวละครและเมื่อชอบใจหรือถูกใจตัวละครตัวใดแล้ว มักทำให้เรื่องนั้นได้รับความนิยมด้วย

การพิจารณาลักษณะนิสัยของตัวละครควรพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เพราะผู้ประพันธ์มักมีวิธีการบอกลักษณะได้หลายอย่าง นอกจากนั้นผู้อ่านควรพิจารณาตัวละครในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ด้านจิตวิทยา เป็นต้น

1.5 ฉากหรือบรรยากาศของเรื่อง อาจพิจารณาเข้าเป็นเนื้อเรื่อง หรือกลวิธีในการประพันธ์ก็ได้ เรื่องสั้นบางเรื่องผู้ประพันธ์ต้องการเน้นสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่านก็แยกฉากออกจากเนื้อเรื่อง แต่บางเรื่องก็ใช้ฉากเป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง

1.6 ทรสณะหรือปรัชญาของผู้ประพันธ์ เป็นสิ่งที่จับได้ยาก การพิจารณาอาศัยจากคำพูดของตัวละคร นอกจากบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครว่าผู้แต่งมีความคิดเห็นต่อโลกและชีวิตอย่างไร

2. วิเคราะห์ด้านกลวิธี ที่ผู้ประพันธ์ใช้ ผู้อ่านควรพิจารณาจากเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง การนำเสนอเรื่อง การเปิดเรื่อง การปิดเรื่อง ให้อ่านวิธีนั้น ๆ มีผลต่อการอ่านอย่างไร เช่น ทำให้หน้าสนใจขึ้น หรือทำให้ยากแก่การเข้าใจ หรือทำให้ตัวละครในเรื่องแสดงความเด่นหรือความเสียหายอย่างไร

2.1 กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง อาจเป็นการดำเนินตามลำดับเวลา ตามวัย จากตัวละครที่อยู่ในวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว แล้วแก่ หรือเริ่มจากวัยหลัง ๆ แล้วย้อนกลับไปเล่าวัยต้น ๆ หรือดำเนินเรื่องสลับไปมา กล่าวถึงเหตุการณ์ปัจจุบันก่อนแล้วย้อนไปอดีตแล้วย้อนมาปัจจุบัน หรืออาจกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดต่างสถานที่กันสลับไปมา

2.2 กลวิธีในการนำเสนอเรื่อง ผู้แต่งอาจใช้การบรรยายเรื่องเอง ให้ตัวละครตัวหนึ่งบรรยายให้อีกตัวหนึ่งฟัง ให้ตัวละครตัวหนึ่งเขียนจดหมายถึงอีกตัวหนึ่ง ใช้วิธีทั้งสามปนกัน ใช้ผู้สังเกตการณ์เล่าเรื่อง โดยใช้สรรพนาม “ผม ดิฉัน ข้าพเจ้า”

2.3 กลวิธีในการเปิดเรื่อง อาจเป็นการเปิดเรื่อง โดยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละครหรือบรรยายตัวละคร หรือเปิดเรื่องโดยการพรรณนาฉากและตัวละคร หรือเปิดเรื่องโดยการใส่บทสนทนา และอาจเปิดเรื่องโดยการแสดงแนวคิดโดยนำถ้อยคำภาษิตที่คมคายมากกล่าวเริ่มต้น

2.4 กลวิธีในการปิดเรื่อง อาจทำการปิดเรื่องโดยการบรรยายพฤติกรรม ปิดเรื่องโดยการสนทนา ปิดเรื่องโดยการแสดงแนวคิด

3. การวิเคราะห์สำนวนภาษา เป็นกลวิธีสำคัญมากอย่างหนึ่งของการประพันธ์เรื่อง บางครั้งเราจะพบสำนวนภาษาที่ผู้แต่งจงใจให้ตัวละครแสดงบุคลิกลักษณะจากสำนวนภาษาที่ตัวละครนั้นใช้เพื่อให้เกิดความสมจริง เช่น ตัวละครชาวชนบท ก็ใช้ภาษาของชาวชนบท เป็นต้น

จากการศึกษาค้นคว้างานเขียนประเภทเรื่องสั้น ครูผู้สอนควรเลือกเรื่องที่เหมาะกับวัย

ของผู้เรียน ซึ่งมีแนวการสอนอ่านดังนี้

1. ให้นักเรียนอ่านคร่าว ๆ เพื่อสำรวจเนื้อเรื่องว่าเป็นเรื่องที่มีลักษณะอย่างไร
 2. ลงมืออ่านอย่างรวดเร็ว โดยจับสายตาทีละ 2-3 บรรทัด อ่านข้ามข้อความบางตอนที่ไม่สำคัญ เมื่ออ่านจบควรถามตนเองว่าเรื่องที่อ่านนั้นมีแนวคิดหรือแก่นของเรื่องอย่างไร เหตุการณ์เกิดขึ้นที่ไหน มีใครเป็นตัวละครบ้าง มีลักษณะนิสัยอย่างไร และเรื่องนี้จบอย่างไรแล้วตอบคำถามที่ตั้งไว้ ถ้าตอบไม่ได้ให้อ่านซ้ำอีกครั้งหนึ่ง
 3. วิเคราะห์กลวิธีการเขียน ว่ามีการเปิดเรื่องอย่างไร ดำเนินเรื่องอย่างไร และปิดเรื่องอย่างไร ภาษาที่ใช้ในเรื่องมีความสมจริงหรือไม่
 4. พิจารณาว่าผู้อ่านได้รับอะไรบ้างจากการอ่านหนังสือชิ้นนั้น เช่น รสแห่งความสุข รสแห่งความโศกเศร้า หรือรสแห่งความไพเราะของภาษา
 5. พิจารณาว่าในความบันเทิงนั้น มีสาระ ข้อคิด หรือคติธรรมอะไรแฝงอยู่หรือไม่ แก่นสารสาระนั้นเป็นประโยชน์แก่ใครในด้านใดบ้าง
- การอ่านโดยมีพิจารณาเช่นนี้ จะทำให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสจากการอ่านอย่างเต็มที่และช่วยให้เป็นผู้มีนิสัยรักการอ่านที่ดี คือ อ่านแล้วมีการพินิจพิจารณา วิเคราะห์ วิพากษ์ไปพร้อมกันได้ประโยชน์ทั้งความบันเทิงและสร้างสรรค์ความคิดอีกด้วย

สารคดี

แวมูรา เหมื่อนนิล (2541, หน้า 91-102) กล่าวว่า สารคดี เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อ งานเขียนที่เขียนขึ้นจากเค้าความจริง ไม่ใช่เป็นเรื่องสมมติ เป็นเรื่องที่มีเนื้อหาสาระเป็นความจริง มุ่งให้ความรู้มากกว่าอย่างอื่น ประกอบด้วยข้อความต่าง ๆ หลายย่อหน้า แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนความนำ ส่วนใจความ และส่วนลงท้าย

การอ่านสารคดีอย่างเข้าใจ ผู้อ่านจะต้องสามารถจำแนกได้ว่าใจความสำคัญหรือแก่นของเรื่องคืออะไร ใจความสำคัญในแต่ละตอนคืออะไรและมีใจความขยายหรือใจความประกอบอะไรบ้าง ซึ่งมีแนวทางการพิจารณาดังนี้

1. การตั้งชื่อ เป็นจุดชี้แนะใจความสำคัญของเรื่องได้ดีและรวดเร็ว เพราะสารคดีทั่วไปมักตั้งชื่อไม่ซับซ้อน และนิยมบอกสาระสำคัญหรือเป้าหมายของผู้แต่งไว้อย่างตรงไปตรงมา
2. การตั้งหัวข้อเรื่องย่อย ในการแต่งสารคดีขนาดยาว มักนิยมแบ่งเนื้อหาออกเป็นตอน ๆ และใส่หัวข้อเรื่องกำกับเอาไว้ด้วย ซึ่งก็คือประเด็นสำคัญของเรื่องในแต่ละตอน ถ้าผู้อ่านต้องการจับใจความสำคัญของเรื่องอย่างคร่าว ๆ และรวดเร็วอาจพิจารณาจากหัวข้อย่อยนั้น
3. การค้นหาแก่นของเรื่อง ในกรณีที่ชื่อเรื่องของสารคดีไม่สามารถชี้แนะใจความสำคัญ

ของเรื่องได้หรือไม่มีการตั้งหัวข้อเรื่องย่อสรุปสาระสำคัญในแต่ละตอนไว้ ผู้อ่านจะต้องค้นหาแก่นเรื่องหรือใจความสำคัญที่สุดของเรื่องเอง โดยพยายามจับประเด็นในแต่ละย่อหน้า แล้วนำประเด็นย่อยเหล่านั้นมาพิจารณาร่วมกันเพื่อสรุปหาแก่นเรื่องหรือใจความสำคัญที่สุดของเรื่องอีกครั้งหนึ่ง

4. การอ่านละเอียดทั้งเรื่อง แม้จะมีข้อสังเกตและแนวทางในการอ่านจับใจความสำคัญของสารคดีให้รวดเร็วอยู่หลายประการด้วยกัน แต่ถ้าจะอ่านสารคดีให้มีอรรถรส คือ ได้ทั้งสาระประโยชน์และความเพลิดเพลิน ควรอ่านอย่างละเอียดทั้งเรื่อง จะทำให้สามารถจับใจความสารคดีได้อย่างสมบูรณ์

พนิตนันท์ บุญพามี (2543, หน้า 84-85) กล่าวว่า สารคดี เป็นงานเขียนที่เสนอความรู้หรือข้อเท็จจริงที่น่าสนใจ ไม่ได้มุ่งเสนอความรู้ทางวิชาการอย่างตรงไปตรงมาเช่นเดียวกับตำรา แต่จะเลือกเสนอข้อมูลที่กำกวมน่าสนใจหรือน่าสนใจพิเศษ มีการเสริมแต่งด้วยสำนวนภาษาที่สละสลวย มีการเดินเรื่องเร้าใจน่าติดตาม มีภาพประกอบเรื่องกลมกลืน สวยงาม ชัดเจน มีหลายลักษณะ ดังนี้

1. สารคดีท่องเที่ยว เป็นงานเขียนที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ เหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อผู้สนใจการท่องเที่ยว และผู้อ่านใช้เป็นคู่มือในการเดินทาง เช่น สารคดีที่ตีพิมพ์อยู่ในนิตยสาร อ.ส.ท. เพื่อนเดินทาง เทียบรอบโลก เป็นต้น
2. สารคดีชีวประวัติ เป็นงานเขียนที่มุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับบุคคลและอาชีพที่น่าสนใจ ผู้อ่านสามารถศึกษาความสำเร็จ และความล้มเหลวของบุคคลต่าง ๆ และจดจำไว้เป็นบทเรียนสำหรับการดำเนินชีวิตของตน และเพื่อความอยู่รอดในสังคม การเขียนสารคดีชีวประวัติมีทั้งประเภทนักเขียนเลือกเขียนชีวิตคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และประเภทอัตชีวประวัติ
3. สารคดีรายงานพิเศษ หรือที่เรียกกันว่า “สตู๊ป” เป็นสารคดีขนาดยาวที่ต้องการค้นหาความรู้จากประสบการณ์ หรือสถานการณ์ที่ประชาชนส่วนใหญ่กำลังสนใจเป็นพิเศษมักเกี่ยวข้องกับในเชิงข่าว หรือการเสนอเนื้อหาในแง่มุมแปลกใหม่ต่างจากผู้เขียนคนอื่น หรือแง่มุมแปลกใหม่ที่ผู้อ่านไม่ทราบมาก่อน โดยผู้เขียนจะหาคำตอบจากข้อมูลจริง ๆ ที่เกิดขึ้น
4. สารคดีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นสารคดีที่ให้ความรู้ด้านวิทยาการ ความก้าวหน้าของโลก เป็นความรู้ใหม่ ๆ ทันสมัย รวมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วย
5. สารคดีปกิณกะ คือ สารคดีที่เสนอความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ขนาดสั้น ๆ ที่ผู้อ่านสามารถรับรู้ได้ในเวลาอันรวดเร็ว และไม่น่าเบื่อหน่าย

นลินี บำเรอราช (2545, หน้า 176-178) กล่าวว่า สารคดี เป็นคำที่ใช้เรียกเรื่องที่เขียนขึ้นจากเรื่องจริง ไม่ใช่เป็นเรื่องสมมติ เป็นเรื่องที่มีเนื้อหาสาระเป็นความจริง มุ่งให้ความรู้ หรือ

ความคิดเห็นตามประสบการณ์ของผู้เขียนแต่ละคน จัดเป็นเรื่องที่ทำให้คุณค่าทางสติปัญญา

งานเขียนประเภทสารคดี แบ่งย่อยออกตามชนิดของเรื่องได้ ดังนี้

1. สารคดีท่องเที่ยว เช่น พระราชนิพนธ์ไกลบ้าน ของรัชกาลที่ 5 เที่ยวเมืองพม่า ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ถกเขมร ฉากญี่ปุ่น ของม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ลับแล ลอนดอน ของวิลาศ มณีวัต และเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย

2. สารคดีเชิงชีวประวัติ เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ชีวิตและงานของ น.ม.ส. ของประพัฒน์ ตรีณรงค์ ยุวกษัตริย์และแม่เล่าให้ฟัง ของสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา และประวัติบุคคลที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังมีหนังสืออัตชีวประวัติ ซึ่งเป็นประวัติของผู้เขียนเอง เช่น พื้นที่ความหลัง ของเสฐียรโกเศศ ฝันร้ายของข้าพเจ้า ของพระยาศราภัยพิพัฒน์ ผากเรื่องราวไว้ให้ลูกหลานของจอมพลประภาส จารุเสถียร ฯลฯ

3. สารคดีเชิงวิชาการ หนังสือประเภทนี้มีมากมาย ถ้าจะแบ่งเป็นชนิดย่อย ๆ ตามลักษณะทางศาสตร์สาขาต่าง ๆ ก็แยกได้หลายชนิด ผู้เรียนสามารถเลือกอ่านตามความต้องการ ดังนี้

1. สารคดีเชิงปรัชญา ได้แก่ หนังสือที่เกี่ยวกับความคิดใหม่ ๆ หรือด้านคติธรรม
2. สารคดีทางศาสนา ให้ความรู้ทางด้านศาสนาต่าง ๆ
3. สารคดีทางสังคมศาสตร์ เป็นหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม จารีตประเพณี การศึกษา
4. สารคดีทางภาษาศาสตร์ ให้ความรู้ทางด้านภาษา วรรณคดี นิรุกติศาสตร์ ฯลฯ
5. สารคดีทางวิทยาศาสตร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ แพทยศาสตร์ ฯลฯ
6. สารคดีทางเกษตรศาสตร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการประมง ป่าไม้ เลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก การขยายพันธุ์พืชและสัตว์
7. สารคดีทางศิลปะเกี่ยวกับประติมากรรม สถาปัตยกรรม นาฏกรรม การละคร ฯลฯ

8. สารคดีทั่วไป เช่น การกีฬา การจราจร งานอดิเรก อุบัติเหตุ สงคราม เศรษฐกิจ ฯลฯ

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับงานเขียนประเภทสารคดี ผู้วิจัยเห็นว่าครูผู้สอนควรฝึกให้นักเรียนได้อ่านสารคดีสั้นที่หลากหลายสาระความรู้ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียน เพื่อความเข้าใจ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกสารคดีเชิงวิชาการ ตามลักษณะทางศาสตร์สาขาต่าง ๆ คือ สารคดีทางสังคมศาสตร์ สารคดีทางภาษาศาสตร์ สารคดีทางวิทยาศาสตร์ สารคดีทาง

เกษตรศาสตร์ และสารคดีทั่วไป โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของวัย ระดับความสามารถ ความต้องการ และพัฒนาการของเด็ก

บทความ

นลินี บำเรอราช (2545, หน้า 180-181) กล่าวว่า บทความ เป็นงานเขียนที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับข้อมูลที่เป็นความจริง ข้อเท็จจริง ประสบการณ์ และความคิดเห็นหรือทัศนะของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องนั้น

โครงสร้างของบทความ มักประกอบด้วยเนื้อความ 3 ส่วน คือ 1) ส่วนที่เป็นความนำ 2) ส่วนที่เป็นตัวเรื่อง และ 3) ส่วนลงท้าย ดังนี้

1. ส่วนที่เป็นความนำ ได้แก่ ข้อความย่อหน้าแรก ๆ หรือย่อหน้าต้น ๆ มักเขียนเพื่อปูพื้นฐานความคิดของผู้อ่านหรือเพื่อเรียกร้องความสนใจ ด้วยการกล่าวถึงความสำคัญของเรื่องที่เขียนนั้น ส่วนความนำนี้ เป็นการอารัมภบทเรื่อง
2. ส่วนใจความ คือ ได้แก่ ข้อความหลาย ๆ ย่อหน้าที่เรียงต่อกันไป ถัดมาจากส่วนความนำ ตัวเรื่องจะให้รายละเอียดของข้อมูลต่าง ๆ หรือแจกแจงเรื่องราวต่าง ๆ อย่างละเอียด เป็นส่วนที่สำคัญของบทความที่จะแสดงเนื้อหาสาระของบทความ ผู้อ่านต้องพยายามจับประเด็นต่าง ๆ ให้ได้ เนื้อหาในส่วนตัวเรื่องประกอบด้วยย่อหน้าต่าง ๆ จำนวน ซึ่งมีเนื้อความเกี่ยวกับสาระความรู้ แสดงรายละเอียดในลักษณะการอธิบาย การให้ตัวอย่าง การเสนอแนวคิด การชี้แจงเหตุผล การชี้ลักษณะปัญหา สาเหตุของปัญหา เสนอแนวทางเพื่อแก้ไข รวมทั้งมีการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ที่ควรค่าแก่การสนใจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่อ่าน
3. ส่วนลงท้าย ได้แก่ ข้อความย่อหน้าท้าย ๆ หรือสุดท้าย ซึ่งผู้เขียนอาจเขียนในเชิงสรุป หรือปิดท้าย เพื่อแสดงเจตนาของตนไว้ เพื่อให้ผู้อ่านนำไปคิดสานต่อ เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามที่ผู้เขียนคาดหวังก็ได้ หรือเขียนเพื่อยืนยันข้อความอย่างใดอย่างหนึ่งให้เด่นชัด อาจเขียนเชิงโน้มน้าวให้เกิดการตอบสนองต่อเรื่องที่อ่าน

ประเภทของบทความ บทความต่าง ๆ ที่พิมพ์เผยแพร่ออกมานั้น อาจจัดแบ่งตามสาระของเนื้อหาเป็นประเภทต่าง ๆ ตามที่ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2529, หน้า 9-10 อ้างถึงใน นลินี บำเรอราช, 2545, หน้า 181-183) กล่าวไว้ดังนี้

1. บทความบรรยาย เป็นงานเขียนที่มีลักษณะเล่าเรื่องราว หรือบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องกันไปจนจบ เพื่อมุ่งให้ความรู้ ให้ประสบการณ์บางอย่างที่น่าสนใจแก่ผู้อ่าน การอ่านบทความประเภทนี้ผู้อ่านจะได้สาระความรู้ ข้อมูลต่าง ๆ และความเข้าใจในเรื่องราวนั้น ๆ คืบ

2. บทความรายงาน เป็นงานเขียนที่มีลักษณะเป็นรายงานเรื่องราวหรือให้ข้อมูลต่าง ๆ ตามที่ผู้เขียนได้มีประสบการณ์หรือได้ศึกษาค้นคว้ามาจะมีความยาวเท่าใดก็ได้

3. บทความเชิงโต้แย้ง มีลักษณะเป็นการแสดงความรู้ ความคิดเห็นหรือทัศนะเกี่ยวกับปัญหานั้นเป็น 2 ทาง บทความประเภทนี้มักเขียนโต้ตอบกันตามหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร บางฉบับ

4. บทความสัมภาษณ์ เป็นงานเขียนที่ได้ข้อมูลที่น่าสนใจ มาจากการสัมภาษณ์บุคคล ที่มีชื่อเสียงตามที่ผู้สัมภาษณ์กำหนดประเด็นไว้สำหรับผู้ถูกสัมภาษณ์ ลักษณะที่เด่นชัดของบทความประเภทนี้ คือ จะมีคำถามและคำให้ผู้สัมภาษณ์สลับกันและอาจมีบางตอนที่เขียนในลักษณะสรุปความเพื่อเชื่อมโยงเนื้อความให้ติดต่อกัน

5. บทความเชิงวิชาการ เป็นงานเขียนที่มุ่งให้ความรู้ ความเข้าใจในเชิงวิชาการตามศาสตร์สาขาต่าง ๆ เป็นการให้ข้อมูลหรือเสนอสาระที่มุ่งให้ความรู้โดยเฉพาะ บทความประเภทนี้ มักมีการเขียนอ้างอิงถูกต้องตามหลักวิชาการ

6. บทความปลุกใจ เป็นบทความที่ใช้ถ้อยคำที่มีพลัง เราอารมณ์ผู้อ่านให้เกิดการกระทำบางอย่างในทางสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความศรัทธาเชื่อถือ หรือเห็นด้วยตามการโน้มน้าวจิตใจให้เกิดความรู้สึกและสำนึกบางประการ

7. บทความเชิงวิจารณ์ เป็นบทความที่มีเนื้อหาแสดงความคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ วิจารณ์มากกว่าจะเสนอความคิดเห็นตามปกติ เรื่องที่จะวิจารณ์อาจเป็นเหตุการณ์สำคัญ ข่าว หนังสือ ภาพยนตร์ เพลง ฯลฯ ก็ได้

8. บทความแสดงความคิดใหม่ เป็นบทความที่มุ่งแสดงความคิดริเริ่มของผู้เขียนในลักษณะที่เป็นการเสนอความคิดใหม่ที่ยังไม่เคยมีผู้ใดคิดมาก่อน เช่น แสดงความคิดในเชิงปรัชญา เชิงวิทยาศาสตร์ เชิงเศรษฐกิจ

9. บทความในโอกาสครบรอบปี เป็นการเขียนเฉพาะเจาะจงถึงบุคคลหรือเหตุการณ์ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องในโอกาสครบรอบปี และบทความที่เขียนถึงบุคคลสำคัญในวงการต่าง ๆ

10. บทความปณิณกะ เป็นบทความที่เขียนเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่คนสนใจ เป็นเรื่องประหลาด เรื่องตลกขบขัน เรื่องการผจญภัย เรื่องที่แสดงปฏิกิริยาสะท้อนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม รวมความว่า เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด

จุดมุ่งหมายในการเขียนบทความ มีดังนี้

1. มุ่งให้ความรู้ หรือให้ข้อมูลให้ประสบการณ์แก่ผู้อ่าน (ให้ความรู้)
2. มุ่งให้ความคิดเห็นที่น่าสนใจ (ชวนความคิด)

3. มุ่งให้ข้อ (ที่ควร) คิดบางประการแก่ผู้อ่าน (เตือนจิตใจ)
4. มุ่งโฆษณาหรือเพื่อหวังชวนเชื่อ เพื่อผลประโยชน์ทางใดทางหนึ่ง (ใช้โฆษณา)

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับงานเขียนประเภทบทความ ผู้วิจัยเห็นว่าครูผู้สอนควรเลือกบทความที่มีเนื้อความไม่ยาวมากนัก ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกบทความบรรยาย บทความเชิงวิชาการ โดยพิจารณาจากสาระความรู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนมาให้นักเรียนได้ฝึกอ่าน ฝึกวิเคราะห์เนื้อความที่อ่าน เกี่ยวกับประเด็นประเภทของบทความ จุดมุ่งหมายหรือเจตนา ในการเขียน แนวคิดหรือสาระสำคัญของเรื่อง

ชุดการสอน

ความหมายของชุดการสอน

ชุดการสอน (Instructional Package) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าชุดการเรียนรู้ (Learning Package) อาจเรียกรวมกันว่า ชุดการเรียนการสอน การจะใช้ชื่ออย่างใดนั้นขึ้นอยู่กับแนวคิดของผู้ให้ความหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้คำว่า “ชุดการสอน” นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายและคำนิยามที่สอดคล้องกัน ดังนี้คือ

ฮุสตัน และคณะ (Houston et al., 1972, pp. 10-15) ให้ความหมายของชุดการสอนไว้สั้น ๆ ว่า หมายถึง ชุดของประสบการณ์ที่จัดอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายโดยเฉพาะ

กู๊ด (Good, 1973, p. 169) ได้ให้ความหมายของชุดการสอนไว้ว่า หมายถึง ชุดการสอนสำเร็จรูปเฉพาะหน่วย ที่ประกอบด้วย สื่อการสอน บทเรียน คู่มือครู แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน อันมีหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างถูกต้อง และตรงตามจุดมุ่งหมายของวัตถุประสงค์การเรียนรู้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 117-118) ได้ให้ความหมายว่า ชุดการสอนเป็นสื่อประสมที่ได้จากระบบการผลิตและการนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับวิชา หน่วย หัวเรื่อง และวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ปิยนุช คนฉลาด (2541, หน้า 263) ได้กล่าวว่า ชุดการสอน หมายถึง ระบบการนำสื่อประสมที่มีความสัมพันธ์กันสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยมาช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543, หน้า 9) กล่าวถึงชุดการสอน หมายถึงสื่อการสอนชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นชุดสื่อประสม (Multi Media) ที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อเนื้อหาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการจะให้ผู้เรียนได้รับ โดยจัดเอาไว้เป็นชุด ๆ บรรจุในซอง

กล่อง หรือกระเป๋ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างมีประสิทธิภาพและช่วยให้ครูผู้สอนเกิดความมั่นใจ พร้อมทั้งสอนอีกด้วย

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2546, หน้า 51) กล่าวถึงชุดการสอนว่า เป็นสื่อการสอนชนิดหนึ่งที่เป็นลักษณะของสื่อประสม (Multi Media) เป็นการใช้สื่อตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปร่วมกันเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ต้องการ โดยอาจจัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อเนื้อหาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ อาจจัดไว้เป็นชุด ๆ บรรจุในกล่อง ซองหรือกระเป๋

ดังนั้น สรุปได้ว่า ชุดการสอน หมายถึง สื่อประสมที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ มาจัดเป็นชุด ๆ ประกอบด้วยคู่มือครู คู่มือนักเรียน เนื้อหากิจกรรม สื่อประสม และเครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยบรรจุอยู่ในซองหรือกล่องที่ครูสามารถนำมาใช้ได้ทันที เพื่อให้ผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

แนวคิด หลักการและทฤษฎีที่นำไปสู่การผลิตชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 115-116) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่นำมาสู่ระบบการผลิตชุดการสอน 5 ประการ คือ

แนวคิดที่ 1 ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล นักการศึกษาได้นำจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีหลายด้าน คือ ความสามารถด้านสติปัญญา ความต้องการ ความสนใจ อารมณ์ สังคม เป็นต้น ในการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลนี้ วิธีการที่เหมาะสมที่สุด คือ การจัดการเรียนการสอนรายบุคคล หรือการจัดการสอนตามเอกัตภาพการศึกษาโดยเสรี การศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งล้วนแต่เป็นวิธีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนตามสติปัญญา ความสามารถและความสนใจ โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

แนวคิดที่ 2 เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนการเรียนการสอนจากเดิมที่ยึดครูเป็นศูนย์กลางมาจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเรียนด้วยการใช้ความรู้จากสื่อการสอนต่าง ๆ ซึ่งจัดให้ตรงกับเนื้อหาและประสบการณ์ตามหน่วยการสอนวิชาต่าง ๆ โดยนิยมจัดในรูปชุดการสอน การเรียนด้วยวิธีนี้ ครูจะถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนเพียงหนึ่งในสามของเนื้อหาทั้งหมด ส่วนอีกสองในสามของเนื้อหาทั้งหมด ผู้เรียนจะศึกษาด้วยตนเองจากสิ่งที่ผู้สอนเตรียมไว้ให้ในรูปของชุดการสอน และที่ผู้สอนชี้แหล่งและชี้ทางให้

แนวคิดที่ 3 การโสตทัศนูปกรณ์ ในรูปแบบการจัดระบบ การใช้สื่อการสอนหลายอย่างเข้ามาช่วยในการสอนให้เหมาะสม และใช้เป็นแหล่งความรู้สำหรับนักเรียนแทนการใช้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดแก่เด็กอยู่ตลอดเวลา แนวทางใหม่จึงเป็นการผลิตสื่อการสอนแบบสื่อประสมให้เป็นชุดการสอน

แนวคิดที่ 4 ปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและนักเรียนกับสภาพแวดล้อมเดิม นักเรียนเป็นฝ่ายรับรู้จากครูเท่านั้น แทบไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่อเพื่อน ๆ และครู นักเรียนขาดทักษะการแสดงออกและการทำงานเป็นกลุ่ม จึงได้เอากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งนำมาสู่การผลิตสื่อออกมาในรูปชุดการสอน

แนวคิดที่ 5 การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ โดยยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้ในการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งหมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียน

1. ได้ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเอง
2. ได้ทราบการตัดสินใจหรือการทำงานของตนถูกหรือผิดทันที
3. มีการเสริมแรงทางบวกที่ทำให้ผู้เรียนภาคภูมิใจที่ได้ทำถูกหรือคิดถูก อันจะทำให้พฤติกรรมนั้นซ้ำอีกในอนาคต
4. ได้เรียนที่ละขั้นตอนตามความสามารถและความสนใจของผู้เรียนเอง โดยไม่มีการบังคับ

แนวความคิดที่สำคัญที่จะนำมาสู่การผลิตชุดการสอนดังกล่าวของชัยยงค์ พรหมวงศ์ สอดคล้องกับ สุนันท์ สังข์อ่อง (2526, หน้า 134) ที่กล่าวถึงแนวคิดที่ผลิตชุดการสอน คือ

1. เนื่องจากนักเรียนมีความแตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน การที่จะสอนนักเรียนด้วยวิธีการแบบเดิมจึงไม่อาจสนองความต้องการของผู้เรียนได้
2. ปัจจุบันการให้การศึกษาได้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ไม่ใช่เน้นที่ครูเป็นศูนย์กลาง
3. การใช้โสตทัศนูปกรณ์ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นรูปสื่อการสอน
4. ปฏิริยา (Interaction) ของครูและนักเรียนต่างไปจากเดิม ครูทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก และช่วยเหลือเมื่อนักเรียนต้องการ
5. กระบวนการเรียนการสอนยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาสนับสนุน เช่น การให้แรงเสริม การเรียนรู้ตามลำดับขั้น และการถ่ายโยงการเรียนรู้

จากแนวคิดที่สำคัญที่จะนำไปสู่การผลิตชุดการสอนสรุปได้ว่า การสร้างชุดการสอนนั้นต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาในด้านความแตกต่างระหว่างบุคคล ความต้องการ ความถนัด นอกจากนี้

ยังคำนึงถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โสตทัศนูปกรณ์ และปริมาณผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนจึงต้องใช้วิธีการสอนที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลางเปลี่ยนมาเป็นยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้ต้องจัดผลิตสื่อ อุปกรณ์ วิธีสอนแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อประสมต่าง ๆ ที่ได้รับรวบรวมสื่อการสอนต่าง ๆ และให้นักเรียนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายทางการเรียนที่ตั้งไว้

ประเภทของชุดการสอน

วิชย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 185-186) บุญแก้ว คาร์หาเวช (2543, หน้า 69-71) ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539, หน้า 114) ปิยนุช คนฉลาด (2541, หน้า 263) ได้แบ่งชุดการสอนตามลักษณะการใช้ไว้ 4 ประเภท

1. ชุดการสอนประกอบการบรรยาย เป็นชุดการสอนสำหรับผู้สอนใช้สอนผู้เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ หรือเป็นการสอนที่ต้องการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนส่วนมากได้รู้และเข้าใจในเวลาเดียวกัน มุ่งขยายเนื้อหาสาระการสอนแบบบรรยายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเปลี่ยนบทบาทการพูดของครูให้น้อยลง และเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น โดยการใช้สื่อการสอนที่มีอยู่ในชุดการสอนมาใช้นำเสนอเนื้อหามากขึ้น สื่อที่นำมาใช้จะต้องให้ผู้เรียนได้เห็นทุกคน เช่น สไลด์ รูปภาพ
2. ชุดการเรียนแบบกิจกรรมกลุ่ม เป็นชุดการสอนสำหรับผู้เรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 5-7 คน โดยใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในแต่ละชุด โดยมุ่งทักษะในเนื้อหาที่เรียน และให้ผู้เรียนมีโอกาสทำงานร่วมกัน
3. ชุดการสอนตามเอกัตภาพหรือชุดการสอนรายบุคคลหรือชุดการสอนสำหรับตนเอง รายบุคคล โดยนักเรียนต้องศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมุ่งให้ผู้เรียนทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนเพิ่มเติม ผู้เรียนสามารถประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง ชุดการสอนนี้อาจจัดอยู่ในรูปหน่วยการสอนย่อยก็ได้
4. ชุดการสอนทางไกล เป็นชุดการสอนที่ผู้สอนกับผู้เรียนอยู่ต่างถิ่นต่างเวลากัน มุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเองโดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียน ประกอบด้วยสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุกระจายเสียง

วิไล มานะวะ (2538, หน้า 13) กล่าวว่า ชุดการสอนสามารถสร้างได้หลายลักษณะตามความมุ่งหมายของการใช้ เช่น แบบความรู้ต่อเนื่อง แบบให้นักเรียนเลือกเรียนเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการตามความมุ่งหมาย แบบให้นักเรียนเลือกตามความถนัด แบบที่เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียนแต่ละระดับชั้น แบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ตามระดับความยากง่ายของเนื้อหาวิชา และแบบแสวงหาประสบการณ์ของการเรียนด้วยตนเอง

จากการที่นักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงประเภทของชุดการสอนนั้น ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า ชุดการสอนแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะการใช้ คือ ชุดการสอนสำหรับครู ชุดการสอนประกอบการบรรยาย ชุดการสอนประเภทกิจกรรมกลุ่ม ชุดการสอนรายบุคคล ชุดการสอนแต่ละประเภทก็จะเหมาะสมกับผู้เรียนที่แตกต่างกันตามลักษณะการใช้งาน และสภาพของผู้เรียน

สำหรับชุดการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้เป็นชุดการสอนตามเอกัตภาพหรือชุดการสอนรายบุคคล โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ร่วมประกอบกิจกรรมด้านการเรียนร่วมกัน ชุดการสอนก็จะประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกต่อนักเรียนและครูผู้สอน เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์และเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

องค์ประกอบของชุดการสอน

องค์ประกอบของชุดการสอนมีความสำคัญมากต่อการสร้างชุดการสอน เพราะจะทำให้ผู้ผลิตชุดการสอนมีแนวโน้มในการผลิต การใช้ และการปรับปรุงชุดการสอน เพื่อจะทำให้ชุดการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีนักการศึกษากล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการสอนไว้ดังนี้

ฮุสตัน และคณะ (Houston et al., 1972, p. 10-12) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการสอนไว้ดังนี้

1. คำชี้แจง อธิบายความมุ่งหมาย ขอบข่ายของการสอน
2. จุดมุ่งหมายที่ชัดเจนว่าเมื่อเรียนจบแล้วจะต้องรู้อะไรบ้าง
3. การประเมินผลเบื้องต้น ในรูปของการเรียน การทำงาน การใช้คำถาม การทดสอบ

แบบข้อเขียน

4. การกำหนดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ
5. การประเมินผลขั้นสุดท้าย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 186-189) ปิยนุช คนฉลาด (2541, หน้า 263-265) ได้จำแนกองค์ประกอบของชุดการสอนไว้ 6 ส่วน คือ

1. หัวเรื่อง คือ การแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็นหน่วยย่อย แต่ละหน่วยแบ่งออกเป็นหน่วยย่อย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ลึกซึ้ง มุ่งเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในการเรียนรู้

2. คู่มือในการสร้างชุดการสอน เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ใช้ชุดการสอนที่ต้องศึกษาก่อนที่จะใช้ชุดการสอนจากคู่มือครูให้เข้าใจก่อนเป็นครั้งแรก จะทำให้ชุดการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะคู่มือครูประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้ชุดการสอน เพื่อสะดวกสำหรับผู้ที่จะนำชุดการสอนไปใช้ว่าต้องทำอะไรบ้าง

2.2 สิ่งที่ต้องเตรียมก่อนสอน ส่วนมากจะบอกถึงสิ่งที่มีขนาดใหญ่เกินกว่าที่บรรจุ

ไว้ในชุดการสอน หรือมีการเนาเปื้อย สิ่งที่เปราะแตกง่าย หรือสิ่งที่ใช้ร่วมกับคนอื่น ซึ่งเป็นวัสดุ อุปกรณ์ที่มีราคาแพงที่โรงเรียนจัดเก็บไว้ที่ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

2.3 บทบาทนักเรียน เสนอแนะว่านักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในการเรียนอย่างไรบ้าง

2.4 การจัดการเรียนการสอน

2.5 แผนการสอน ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

2.5.1 หัวข้อเรื่อง กำหนดเวลาเรียน จำนวนนักเรียน

2.5.2 เนื้อหาสาระอย่างย่อ

2.5.3 ความคิดรวบยอด หรือหลักการที่มุ่งเน้น

2.5.4 จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

2.5.5 สื่อการเรียน

2.5.6 กิจกรรมการเรียน

2.5.7 การประเมินผล

3. วัสดุประกอบการเรียน ได้แก่ สิ่งของหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จะให้เด็กเรียนศึกษาค้นคว้า เช่น ตำรา เอกสาร บทคัดย่อ รูปภาพ วัสดุ เป็นต้น

4. บัตรงาน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่มหรือแบบศูนย์การเรียน บัตรงานนี้อาจจะเป็นกระดาษแข็งหรืออ่อนตามความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

4.1 ชื่อบัตร กลุ่ม หัวเรื่อง

4.2 คำสั่งว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติอะไรบ้าง

4.3 กิจกรรมที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามขั้นตอนของการเรียน

5. กิจกรรมสำรอง จำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่มที่ทำได้เสร็จก่อนคนอื่นให้มีกิจกรรมอย่างอื่นทำ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้ง ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาทางวินัยในชั้นขึ้น

6. ขนาดรูปแบบของชุดการสอน ชุดการสอนไม่ควรใหญ่หรือเล็กเกินไป ควรจัดให้มีขนาดพอเหมาะ เพื่อความสะดวกในการเก็บรักษาและนำไปใช้ หน้ากล่องหรือซองควรระบุ ดังนี้

6.1 ชุดการสอนที่.....

6.2 วิชา.....

6.3 เรื่อง.....

6.4 ชั้น.....

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 120-121) สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2546, หน้า 52) ได้จำแนกองค์ประกอบของชุดการสอนออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. คู่มือสำหรับครูผู้ใช้ชุดการสอน คำชี้แจงชุดการสอนแต่ละชุด และคู่มือนักเรียนที่ต้องเรียนจากชุดการสอน
2. เนื้อหาสาระและสื่อ โดยจัดให้อยู่ในรูปของสื่อการสอนแบบประสม และกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกลุ่มและรายบุคคลตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. บัตรคำสั่งหรือบัตรงาน เป็นเอกสารที่บอกให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมแต่ละอย่างตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ บรรจุอยู่ในชุดการสอน
4. การประเมินผล ซึ่งมีแบบประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียน นอกจากนั้นระหว่างการเรียนก็จะมีการประเมิน ซึ่งเป็นการประเมินผลของกระบวนการ ได้แก่ แบบฝึกหัด รายงาน การค้นคว้า และผลของการเรียนรู้ในรูปแบบสอบถามต่าง ๆ

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543, หน้า 95-97) ได้จำแนกองค์ประกอบของชุดการสอนออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. คู่มือครู เป็นคู่มือและแผนการสอนสำหรับผู้สอน หรือผู้เรียนตามแต่วิธีของชุดการสอน ภายในคู่มือจะชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดการสอนเอาไว้อย่างละเอียด อาจจะทำเป็นเล่มหรือแผ่นพับก็ได้
 2. บัตรคำสั่งหรือคำแนะนำ เป็นส่วนที่บอกให้ผู้เรียนดำเนินการเรียนหรือประกอบกิจกรรมแต่ละอย่าง ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ บัตรคำสั่งจะมีอยู่ในชุดการสอนแบบกลุ่มและรายบุคคล ซึ่งประกอบด้วย
 - 2.1 คำอธิบายในเรื่องที่จะศึกษา
 - 2.2 คำสั่งให้ผู้เรียนดำเนินการกิจกรรม
 - 2.3 การสรุปบทเรียน
- บัตรคำสั่งนี้ มักนิยมใช้กระดาษแข็งตัดเป็นบัตร ขนาด 6 x 8 นิ้ว
3. เนื้อหาสาระและสื่อ จะบรรจุไว้ในรูปของสื่อการสอนต่าง ๆ เช่น บทเรียน โปรแกรม สไลด์ เทปบันทึกเสียง หุ่นจำลอง รูปภาพ เป็นต้น ผู้เรียนจะศึกษาจากสื่อการสอนต่าง ๆ ที่บรรจุอยู่ในชุดการสอน ตามบัตรคำที่กำหนดไว้ให้
 4. แบบประเมินผล ผู้เรียนจะทำการประเมินผลความรู้ด้วยตนเองก่อนและหลังเรียน แบบประเมินผลที่อยู่ในชุดการสอนอาจจะเป็นแบบฝึกหัด ให้เติมคำลงในช่องว่าง เลือกคำตอบที่ถูกต้อง หรือให้ทำกิจกรรม เป็นต้น

ส่วนประกอบข้างต้นนี้จะบรรจุในกล่องหรือซอง จัดเอาไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวก

แก่การใช้ นิยมแยกออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. กล้อง
2. สื่อการสอนและบัตรบอกชนิดของสื่อการสอนเรียงตามการใช้
3. บันทึกการสอน ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้
 - 3.1 รายละเอียดเกี่ยวกับวิชาและหน่วยการสอน
 - 3.2 รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เรียน
 - 3.3 เวลา จำนวนชั่วโมง
 - 3.4 วัตถุประสงค์ทั่วไป
 - 3.5 วัตถุประสงค์เฉพาะ
 - 3.6 เนื้อหาวิชาและประสบการณ์
 - 3.7 กิจกรรมและสื่อการสอนประกอบวิธีสอน
 - 3.8 การประเมินผล วัดผล การทดสอบก่อนและหลังเรียน
4. อุปกรณ์ประกอบอื่น ๆ

จากแนวคิดของนักการศึกษาด้านองค์ประกอบของชุดการสอนนั้นจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. คู่มือครู เป็นคู่มือและแผนการสอนสำหรับครูผู้สอน ซึ่งจะมีคำชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดการสอนอย่างละเอียด
2. คู่มือนักเรียน เป็นคู่มือที่เป็นแนวปฏิบัติในการเรียนตามกระบวนการ
3. กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกันทุกด้าน ตั้งแต่จุดประสงค์กิจกรรม และสื่อการเรียนการสอน
4. แบบประเมินผลประกอบด้วย แบบทดสอบก่อนเรียน แบบทดสอบหลังเรียน แบบฝึกหัดต่าง ๆ

ขั้นตอนในการผลิตชุดการสอน

การสร้างชุดการสอนเป็นงานที่ละเอียด ต้องอาศัยความรอบคอบ ความเข้าใจเพื่อให้ได้ชุดการสอนที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนะขั้นตอนไว้ดังนี้

ชัยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 118) ได้เสนอขั้นตอนการผลิตชุดการสอนโดยนำเอาวิธีระบบเข้ามาใช้ ซึ่งเป็นชุดการสอนแบบกลุ่มกิจกรรมเหมาะสำหรับการสอนแบบศูนย์การเรียน มีทั้งหมด 10 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหาและประสบการณ์ อาจจะเป็นหมวดวิชาหรือ

บูรณาการเป็นแบบสหวิทยาการ ตามที่เห็นเหมาะสม

2. การกำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วยการสอน โดยประมวลเนื้อหาวิชาที่จะให้ครูสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้หนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง

3. กำหนดหัวเรื่อง ผู้สอนจะต้องถามตนเองว่าในการสอนแต่ละครั้งควรให้ประสบการณ์ออกมาเป็น 4-6 หัวเรื่อง

4. กำหนดความคิดรวบยอดและหลักการ จะต้องสอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปรวมแนวคิด สาระ และหลักเกณฑ์สำคัญไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาที่สอนให้สอดคล้องกัน

5. กำหนดวัตถุประสงค์ ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง เป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อนแล้ว เปลี่ยนเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องมีเงื่อนไขและเกณฑ์พฤติกรรมไว้ทุกครั้ง

6. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นแนวทางในการเลือกและผลิตสื่อการสอน กิจกรรมการเรียน หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การอ่านบัตรคำสั่ง การตอบคำถาม เขียนภาพ เล่นเกม ฯลฯ

7. กำหนดแบบประเมินผล ต้องออกแบบการประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้การสอนแบบอิงเกณฑ์ เพื่อให้ผู้สอนทราบว่า หลังจากผ่านกิจกรรมมาเรียบร้อยแล้ว ผู้เรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ครูใช้ถือเป็นการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนของแต่ละหัวเรื่องแล้วก็จัดการเรียนการสอนเหล่านั้นไว้เป็นหมวดหมู่ในกล่องที่เตรียมไว้ ก่อนนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ เรียกว่า “ชุดการสอน”

9. หาประสิทธิภาพชุดการสอน เพื่อเป็นการประกันว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมามีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจะต้องกำหนดเกณฑ์ขั้นล่วงหน้า โดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า การเรียนรู้ช่วยให้การเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนบรรลุผล

10. การใช้ชุดการสอน ชุดการสอนที่ได้ปรับปรุงและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้ว สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดการสอนและระดับการศึกษา โดยกำหนดขั้นตอนการใช้ดังนี้

10.1 ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อพิจารณาความรู้เดิมของผู้เรียน

10.2 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

10.3 ขั้นประกอบกิจกรรมการเรียน ผู้สอนบรรยายหรือแบ่งกลุ่มประกอบกิจกรรมการเรียน

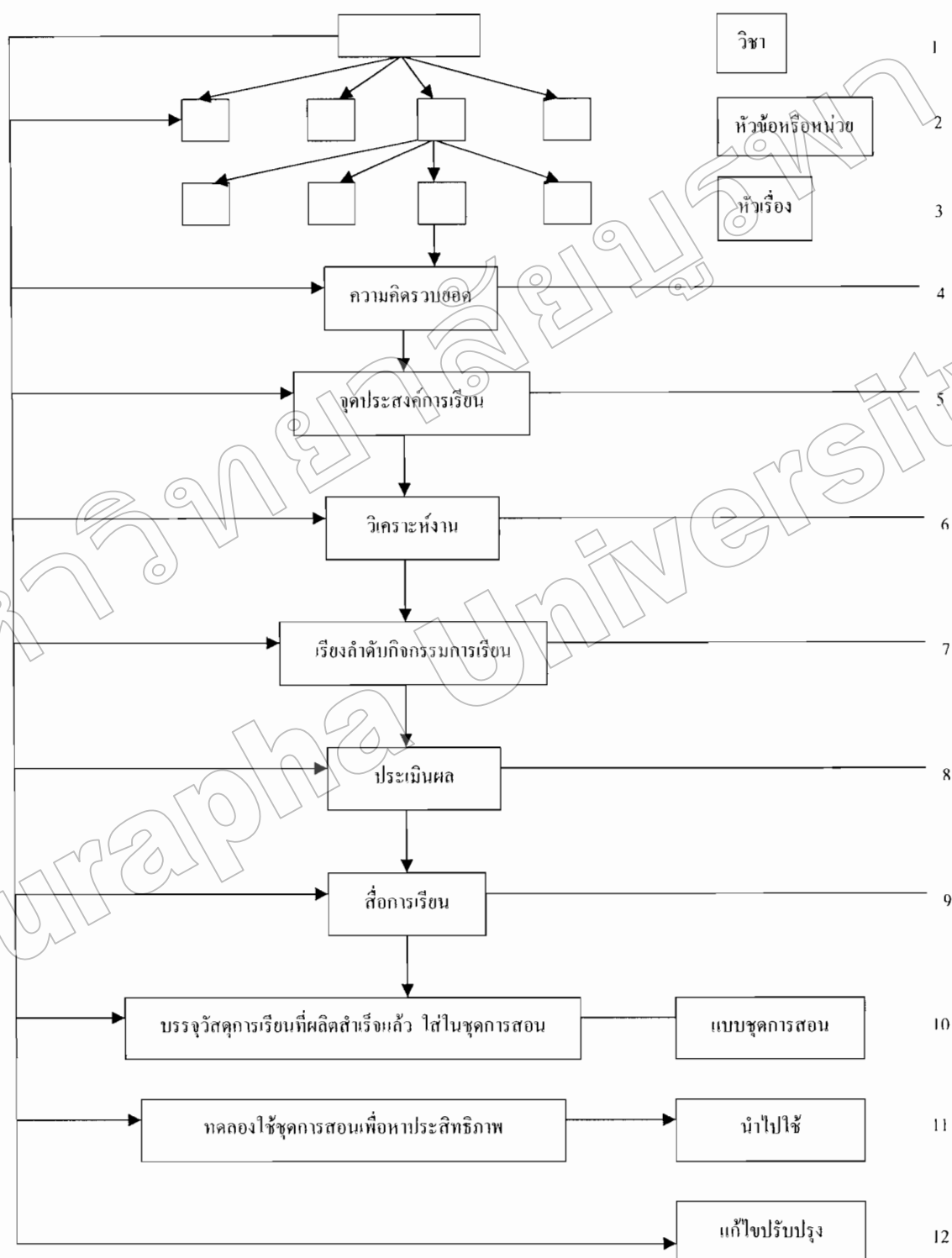
10.4 ขั้นสรุปผลการเรียนการสอน เพื่อสรุปความคิดรวบยอดและหลักการที่สำคัญ

10.5 ทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปแล้ว

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 189-192) เสนอแนะขั้นตอนการผลิตชุดการสอน ดังนี้

1. ศึกษาเนื้อหาสาระของวิชาอย่างละเอียด เมื่อทราบจุดประสงค์ว่าวิชาที่จะนำมาสร้างชุดการสอนนั้นเน้นหลักของการเรียนรู้อะไรบ้าง แล้วพิจารณาแบ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้การสอนย่อย ซึ่งควรเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหาสาระตามสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้ก่อนหลัง และตามขั้นตอนของความรู้และลักษณะของวิชานั้น ๆ
2. เมื่อศึกษาเนื้อหาสาระและแบ่งหน่วยการเรียนรู้การสอนได้แล้ว ให้พิจารณาว่าจะสร้างชุดการสอนแบบใด โดยคำนึงถึงผู้เรียนคือใคร จะให้อะไรกับผู้เรียน จะให้พิจารณากิจกรรมอย่างไรและจะทำได้ดีเพียงใด
3. กำหนดหน่วยการเรียนรู้การสอน โดยประมาณเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนด
4. กำหนดความคิดรวบยอด ให้สอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง
5. กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนเชิงพฤติกรรม ให้สอดคล้องกับความคิดรวบยอดและครอบคลุมเนื้อหาสาระของการเรียนรู้
6. วิเคราะห์งาน โดยนำจุดมุ่งหมายของการเรียนแต่ละข้อมาวิเคราะห์งาน เพื่อคิดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน แล้วคิดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมถูกต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ละข้อ
7. วางแผนกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามที่ได้วิเคราะห์งานไว้แล้ว
8. การผลิตสื่อการเรียนรู้การสอนหรือระบุข้อเสนอแนะการจัดทำหรือจัดหาสื่อการเรียนรู้การสอนอย่างละเอียด สื่อการเรียนรู้การสอนควรพิจารณาสิ่งที่หาได้ง่าย ราคาถูก สะดวกต่อการใช้ แต่ใช้ได้ผล คือช่วยการเรียนรู้การสอนได้ผลสัมฤทธิ์สูง
9. วางแผนการประเมินผล ทั้งการประเมินผลการเรียนและหลังการเรียนรู้
10. ทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อหาประสิทธิภาพ ควรนำไปทดลองใช้กับกลุ่มเล็ก ๆ ก่อน เพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องและแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มใหญ่ การทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องนั้นจะพิจารณาสิ่งต่อไปนี้ คือ
 - 10.1 ชุดการสอนนั้นต้องการความรู้พื้นฐานของผู้เรียนหรือไม่
 - 10.2 กิจกรรมการเรียนรู้การสอนและสื่อการเรียนรู้การสอนเหมาะสมหรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้าง
 - 10.3 เนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด และจุดประสงค์สอดคล้องเหมาะสมกันหรือไม่
 - 10.4 การประเมินผลก่อนและหลังเรียนเหมาะสมและให้ความเชื่อมั่นมากน้อยเพียงใด

ขั้นตอนในการสร้างชุดการสอนดังกล่าว แสดงในรูปของแผนภูมิได้ ดังนี้

ภาพที่ 2 แผนภูมิผลิตชุดการสอน (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2525, หน้า 194)

ในการผลิตชุดการสอนนั้น ต้องกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมของผู้สอน กิจกรรมของผู้เรียน และสื่อการสอน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกทั้งผู้สอนและผู้เรียน โดยลดบทบาทของผู้สอนและเน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะได้วางแผนทุกอย่างได้อย่างดี และผ่านการทดลองหาประสิทธิภาพมาแล้ว

การหาประสิทธิภาพของชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 490-491) ได้อธิบายไว้ว่า การหาประสิทธิภาพของชุดการสอนตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Developmental Testing” หมายถึง การนำชุดการสอนไปใช้ (Try Out) เพื่อปรับปรุงแล้วนำไปสอนจริง (Trial Run) นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเสร็จแล้วจึงผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก การหาประสิทธิภาพของชุดการสอน มีความจำเป็นด้วยเหตุผลหลายประการ คือ

1. เป็นการประกันคุณภาพของชุดการสอนว่าอยู่ในขั้นสูง เหมาะสมที่จะลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก หากไม่มีการหาประสิทธิภาพเสียก่อน เมื่อผลิตออกมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ ก็จะต้องทำใหม่เป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลา แรงงาน และเงินทอง
2. ชุดการสอนจะทำหน้าที่สอน โดยที่สร้างสภาพการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่มุ่งหวัง บางครั้งต้องช่วยครูสอน บางครั้งต้องสอนแทนครู ดังนั้น ก่อนนำชุดการสอนไปใช้ครูจึงควรมั่นใจว่าชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพในการช่วยให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้จริง การหาประสิทธิภาพตามลำดับขั้นจะช่วยให้เราได้ชุดการสอนที่มีคุณค่าทางการสอนจริงตามเกณฑ์ที่กำหนด
3. การทดสอบประสิทธิภาพ จะทำให้มั่นใจได้ว่า เนื้อหาสาระมีบรรจุลงในชุดการสอนเหมาะสม ง่ายต่อการเข้าใจ อันจะช่วยให้ผู้ผลิตมีความชำนาญสูงขึ้น และเป็นการประหยัด แรงสมอง แรงงาน เวลา และเงินทองในการเตรียมต้นฉบับ

ในการหาประสิทธิภาพของชุดการสอนจะต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพไว้ เพื่อให้ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีคุณภาพ

เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตชุดการสอนจะพึงพอใจว่าหากชุดการสอนมีประสิทธิภาพระดับนั้นแล้ว ชุดการสอนนั้นก็จะมีคุณค่าที่จะนำไปสอนนักเรียน

ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพ

ชุดการสอนที่สร้างเสร็จครั้งแรกนั้น จำเป็นที่จะต้องนำชุดการสอนที่สร้างนี้ไปทดสอบประสิทธิภาพตามขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่ง ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 492-493) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพไว้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 แบบเดี่ยว เป็นการทดลองกับนักเรียน 1 คน โดยใช้เด็กอ่อน ปานกลาง และ

เด็กเก่ง จำนวนประสิทธิภาพแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยปกติคะแนนที่ได้จากการทดลองแบบเดี่ยวนี้จะได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก

ขั้นที่ 2 แบบกลุ่ม เป็นการทดลองกับผู้เรียน 6-10 คน (แต่ละผู้เรียนที่เก่งกับอ่อน) จำนวนหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุง ในคราวนี้คะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นอีกเกือบเท่าเกณฑ์ โดยเฉลี่ยจะห่างจากเกณฑ์ประมาณ 10 เปอร์เซนต์

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติจริง เป็นการทดลองกับผู้เรียนทั้งชั้น 30-100 คน จำนวนหาประสิทธิภาพแล้วทำการปรับปรุง ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดการสอนใหม่ โดยยึดสภาพความเป็นจริงตามเกณฑ์ การยอมรับประสิทธิภาพของชุดการสอนมี 3 ระดับ คือ

1. สูงกว่าเกณฑ์
2. เท่าเกณฑ์
3. ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่ยอมรับได้ว่ามีประสิทธิภาพ

ในการศึกษาแต่ละครั้ง ผู้วิจัยต้องหาประสิทธิภาพของชุดการสอนเพื่อเป็นการประกันคุณภาพของชุดสอนนั้นว่าได้ผ่านการทดสอบมาแล้ว และมีคุณภาพมากพอที่จะไปใช้ประกอบการเรียนการสอนได้

ประโยชน์ของชุดการสอน

ชุดการสอนจัดเป็นสื่อการสอนชนิดหนึ่งที่ได้รับคามนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย เนื่องจากมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนหลายประการ มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้ คือ

วิชช วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 181-182) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดการสอนไว้ว่า

1. ช่วยอำนวยความสะดวกในการสอนของครู ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. แก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมการศึกษาเป็นรายบุคคล ความสนใจตามเวลาและโอกาสที่เอื้ออำนวยต่อผู้เรียน
3. ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครู โดยชุดการสอนทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ โดยอาศัยความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่จะเรียนด้วยตนเอง ครูคนหนึ่งสามารถสอนนักเรียนได้จำนวนมาก
4. ช่วยในการจัดการศึกษานอกระบบ เพราะชุดการสอนสามารถนำไปใช้เรียนได้ทุกสถานที่และทุกเวลา

บุญเกื้อ วรรณหาเวช (2543, หน้า 110-111) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดการสอนว่ามีหลายประการ ดังนี้คือ

1. ส่งเสริมการเรียนแบบรายบุคคล ผู้เรียนเรียนได้ตามความสามารถ ความสนใจ

ตามเวลาและโอกาสที่เหมาะสมของแต่ละคน

2. ช่วยจัดปัญหาการขาดแคลนครู เพราะชุดการสอนช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเอง หรือต้องการความช่วยเหลือจากผู้สอนเพียงเล็กน้อย

3. ช่วยในการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะผู้เรียนสามารถนำชุดการสอนไปใช้ได้ทุกสถานที่และทุกเวลา

4. ช่วยลดภาระและช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจให้แก่ครู เพราะชุดการสอนผลิตไว้เป็นหมวดหมู่ สามารถนำไปใช้ได้ทันที

5. เป็นประโยชน์ในการสอนแบบศูนย์การเรียน

6. ช่วยให้ครูวัดผลผู้เรียนได้ตรงตามความมุ่งหมาย

7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

8. ช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากได้รับความรู้แนวเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ

9. ช่วยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักเคารพ นับถือ ความคิดเห็นของผู้อื่น

ปิยนุช คนฉลาด (2541, หน้า 267) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดการสอน ดังนี้คือ

1. ช่วยลดงานสอนของครู

2. ชุดการสอนจะมีแผนการสอน ซึ่งจะทำให้ครูผู้สอนปฏิบัติได้ถูกต้องตามขั้นตอน

3. สนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากประโยชน์ของชุดการสอน สรุปได้ว่า ชุดการสอนเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการสอนให้เกิดประสิทธิภาพได้ เพราะชุดการสอนสามารถช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนของผู้เรียนได้ ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความสามารถ ความสนใจ นอกจากนี้ยังช่วยอำนวยความสะดวก ลดบทบาทของครูผู้สอน และแก้ปัญหการขาดแคลนครู ซึ่งเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนปัจจุบัน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

พวงแก้ว โครานนท์ (2530, หน้า 25) ได้ให้ความหมายของคำว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง เครื่องแสดงความรู้ความเข้าใจ ความสามารถและทักษะทางวิชาการ รวมทั้งสมรรถภาพ สมองด้านต่าง ๆ เช่น ระดับสติปัญญา ความคิด การแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเด็ก ซึ่งแสดงให้เห็นด้วยคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือรายงานทั้งการเขียนและพูด การทำงาน

ที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนการทำงานบ้านในแต่ละวิชา

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 29) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า คือ คุณลักษณะรวมถึงความรู้ความสามารถของบุคคลอันเป็นผลมาจากการเรียนการสอน หรือ มวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพสมอง

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบระดับความสามารถของ สมรรถภาพทางสมองของบุคคลว่าเรียนรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถด้านใด มากน้อยเท่าใด ซึ่งแบ่งได้ดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543, หน้า 29)

1. ทำให้ทราบว่านักเรียนได้บรรลุเป้าหมายของการเรียนหรือไม่ นักเรียนมีความรู้ ความสามารถมากน้อยเพียงใด เพื่อเปรียบเทียบหรือดูความเจริญงอกงามของการเรียนรู้
2. เพื่อแก้ปัญหาและปรับปรุงการเรียนการสอน
3. เพื่อประเมินผล เพื่อดูความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียนว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ ความสามารถของนักเรียน ภายหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นความรู้ ความสามารถของนักเรียนเกี่ยวกับการอ่านภาษาไทยที่วัดได้ โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนภาษาไทยหลังจากใช้ชุดการสอนอ่านจับใจความภาษาไทย ที่ใช้วิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R

ประเภทของการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ คือ การทดสอบแบบอิงกลุ่ม กับ การทดสอบแบบอิงเกณฑ์หรือการวัดผลแบบอิงเกณฑ์ การทดสอบ ทั้ง 2 แบบนี้มีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การทดสอบแบบอิงกลุ่ม เป็นการทดสอบที่เกิดจากแนวความเชื่อ ในเรื่อง ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยถือว่าบุคคลมีความสามารถในการกระทำหรือปฏิบัติในเรื่องใด ๆ นั้นไม่เท่ากัน บางคนมีความสามารถเด่น บางคนมีความสามารถน้อย คนส่วนใหญ่มีความสามารถปานกลาง การวัดแบบอิงกลุ่มจึงใช้ในการแยกกลุ่มและการจัดประเภทของกลุ่มคน ใช้ในการเรียงลำดับที่การเปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนในด้านความถนัดของการเรียน ความสามารถ ด้านภาษาและความสามารถทางด้านวิชาการ การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์แบบอิงกลุ่ม จะเป็นข้อสอบที่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาวิชาการทั้งหมดเป็นส่วนใหญ่ ข้อสอบแต่ละข้อจะเป็น ข้อสอบที่สามารถจำแนกนักเรียนได้ และสร้างตามตารางวิเคราะห์หลักสูตร การทดสอบแบบนี้

ขีดเอานักเรียนส่วนใหญ่เป็นหลักในการเปรียบเทียบคะแนนกับคนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน การแปลความหมายของคะแนนแบบนี้จะทำให้ครูทราบได้ว่านักเรียนแต่ละคนนั้นอยู่ในตำแหน่งใดของกลุ่ม กล่าวคือ คนที่มีความสามารถสูงจะได้คะแนนสูง คนที่มีความสามารถน้อยกว่าจะได้คะแนนลดหลั่นลงมาตามลำดับ

2. การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ เป็นการทดสอบที่ขีดแนวความเชื่อเรื่องการเรียนรู้ โดยพยายามส่งเสริมผู้เรียนทั้งหมด หรือเกือบทั้งหมดประสบความสำเร็จในการเรียน นักเรียนทุกคนควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้ถึงขีดสูงสุดของแต่ละคน การวัดผลสัมฤทธิ์แบบอิงเกณฑ์ ใช้ในการวัดว่านักเรียนแต่ละคนมีความก้าวหน้าหรือเรียนได้ผลตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการวิชาเพียงใด เป็นการประเมินความรู้และทักษะที่นักเรียนได้มีการพัฒนาขึ้นในแต่ละสาขา แบบวัดผลสัมฤทธิ์จะถูกสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการสอนอย่างละเอียด ข้อสอบสร้างจากเนื้อหาวิชาเฉพาะและจำกัด ความสำเร็จของนักเรียนในการทำแบบทดสอบจะพิจารณาเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543, หน้า 31-33)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวัดผลแบบอิงเกณฑ์ เนื่องจากผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองจากการเรียนด้วยชุดการสอนซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งการวัดผลแบบนี้จะทำให้ทราบว่าควรปรับปรุงเนื้อหาตอนใด

เจตคติและการวัดเจตคติ

ความหมายเจตคติ

เชดส์คี้ โนวาสินธุ์ (2523, หน้า 93) ได้ให้ความหมายของคำว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ และเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมหรือแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น ๆ ไปในทิศทางใด ทิศทางหนึ่ง อาจเป็นไปในทางคัดค้านหรือสนับสนุนก็ได้

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า 44) ได้ให้ความหมายของเจตคติ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่ง ถ้าเป็นเจตคติที่ดีก็หมายถึงความรู้สึกพอใจในการอ่าน เป็นความรู้สึกในทางบวก แต่ถ้าเป็นเจตคติในทางลบก็หมายถึงความรู้สึกไม่ชอบ ความสนใจจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีความรู้สึกชอบและต้องการ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 321) ได้ให้ความหมายของเจตคติ หมายถึง ความรู้สึกหรือท่าที ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ดิลลอน และคูมาร์ (Dillon & Kumar, 1985, p. 33) สรุปความหมายของเจตคติว่า แบ่งออกเป็น 2 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดแรก เชื่อว่าเจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบเดียว คือ องค์ประกอบ

ด้านอารมณ์ ความรู้สึกของบุคคลที่ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งเชื่อว่า เจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความรู้ ด้านความรู้สึก และด้านความพร้อมที่จะทำต่อสิ่งต่าง ๆ

จากความหมายของเจตคติ สรุปได้ว่าเจตคติ คือ เรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิดเห็นของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่ทำให้บุคคลตอบสนองต่อสิ่งนั้น ซึ่งอาจแสดงในทางบวก ทางลบ หรือเป็นกลางก็ได้

องค์ประกอบของเจตคติ

สุรางค์ โคว์ตระกูล (2552, หน้า 250) กล่าวถึง องค์ประกอบของเจตคติว่าประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ การที่บุคคลจะมีเจตคติต่อสิ่งต่าง ๆ นั้น จะต้องมีการรับรู้สิ่งนั้นมาก่อนเสมอ ซึ่งเป็นความรู้ ความเชื่อ ในเชิงประมาณค่าว่าสิ่งนั้นมีคุณหรือโทษอย่างไร และเนื่องจากการรับรู้ที่อาจผิดพลาด หรือบิดเบือนจากความเป็นจริง ก็จะทำให้บุคคลมีเจตคติที่ไม่ถูกต้องต่อสิ่งนั้น ๆ ได้
2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก เป็นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกนี้จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ เมื่อบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์หรือโทษต่อสิ่งนั้นแล้ว และองค์ประกอบด้านความรู้สึกจะสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการรับรู้เสมอ กล่าวคือ ถ้าบุคคลได้รับความรู้เกี่ยวกับสิ่งใดในทางที่ไม่ดีก็จะไม่ชอบหรือไม่พอใจในสิ่งนั้น ๆ ตามมา
3. องค์ประกอบด้านการมุ่งกระทำ เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นภายหลังที่บุคคลมีความรู้เชิงประมาณค่า เกี่ยวกับประโยชน์หรือโทษของสิ่งต่าง ๆ และเกิดความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้น ๆ แล้ว การมุ่งกระทำที่จะเกิดขึ้นตามมานั้นมักจะสอดคล้องกับการรับรู้ และความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ๆ เสมอ

การวัดเจตคติ

การวัดเจตคตินับว่ามีความยุ่งยากพอสมควร เพราะเป็นการวัดคุณลักษณะภายในของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแต่ก็ยังสามารถวัดได้ ไพศาล หวังพานิช (2531, หน้า 152) กล่าวว่า การวัดเจตคติที่ดีหลักสำคัญ ดังนี้

1. ต้องยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการวัดเจตคติ คือ
 - 1.1 เจตคติของบุคคลจะมีลักษณะคงที่อยู่ช่วงเวลาหนึ่ง คือ ความรู้สึกนึกคิดของคนเราที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมิได้เปลี่ยนแปลงหรือผันแปรอยู่ตลอดเวลา อย่างน้อยจะต้องมีช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่มีความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งคงที่ ซึ่งเราสามารถวัดเจตคติได้
 - 1.2 เจตคติของบุคคลไม่สามารถวัดหรือสังเกตให้เห็นได้โดยตรง การวัดเป็นการวัดแบบทางอ้อม โดยการวัดจากแนวโน้มที่บุคคลจะแสดงออกหรือประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

1.3 เจตคตินอกจากแสดงออกในรูปทิศทางของความรู้สึกนึกคิด เช่น สนับสนุน หรือคัดค้านแล้ว ยังมีขนาดหรือปริมาณของความคิดความรู้สึกนั้นด้วย ดังนั้น การวัดเจตคติ นอกจากจะทำให้ทราบทิศทางแล้ว ยังสามารถบอกระดับความมากน้อยหรือความเข้มของเจตคติได้ด้วย

2. การวัดเจตคติด้วยวิธีใดก็ตาม จะต้องมีส่วนประกอบ 3 ประการ คือ ตัวบุคคลที่จะถูกวัด สิ่งเร้าและการตอบสนอง ดังนั้น ในการวัดเจตคติต่อสิ่งใดก็ตามเราสามารถจะวัดได้ โดยนำสิ่งเร้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้อความที่เกี่ยวกับรายละเอียดในสิ่งนั้นไปเร้าให้บุคคลแสดงท่าที ความรู้สึกต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มีต่อสิ่งนั้นออกมาเป็นระดับของความรู้สึกว่า บุคคลนั้นมีความรู้สึกคล้อยตามหรือคัดค้าน

3. สิ่งเร้าที่จะนำไปใช้เร้า หรือทำให้บุคคลแสดงเจตคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมา คือ ข้อความวัดเจตคติ ซึ่งเป็นสิ่งเร้าทางภาษาที่ใช้อธิบายถึงคุณค่า คุณลักษณะของสิ่งนั้น เพื่อให้บุคคลนั้นออกมาเป็นความรู้สึก เช่น มาก ปานกลาง น้อย เป็นต้น

4. การวัดเจตคติที่ทราบทิศทาง และระดับความรู้สึกของบุคคลนั้น เป็นการสรุปผลจากการตอบสนองของบุคคลจากรายละเอียดหรือแง่มุมต่าง ๆ ดังนั้น การวัดเจตคติของบุคคลเกี่ยวกับเรื่องใดสิ่งหนึ่ง จะต้องพยายามถามคุณค่าและลักษณะในแต่ละด้านของเรื่องนั้นออกมา แล้วนำผล ซึ่งเป็นส่วนประกอบหรือรายละเอียดปลีกย่อยมาผสมผสาน สรุปรวมเป็นเจตคติของบุคคลนั้น เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่การวัดนั้น ๆ จะต้องครอบคลุมคุณลักษณะต่าง ๆ ครบทุกลักษณะ เพื่อให้การสรุปตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

5. การวัดเจตคติต้องคำนึงถึงความเที่ยงตรงของการวัดเป็นพิเศษ กล่าวคือ ต้องพยายามให้ผลการวัดได้ตรงกับสภาพความเป็นจริงของบุคคล ทั้งในแง่ทิศทางและระดับหรือช่วงเจตคติ

สรุปได้ว่า เจตคติ ประกอบด้วย 3 ประการ คือ ตัวบุคคลที่จะถูกวัด สิ่งเร้า และการตอบสนอง การวัดเจตคตินั้นสามารถวัดได้สองทาง คือ เจตคติทางบวก และเจตคติทางลบ โดยพยายามถามคุณค่าและลักษณะในแต่ละด้านของเรื่องนั้นออกมา เพื่อให้การสรุปตรงตามความเป็นจริงมากที่สุดและคำนึงถึงความเที่ยงตรง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องชุดการสอนอ่านจับใจความภาษาไทย ที่ใช้วิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

งานวิจัยในประเทศ

อัมพิกา สิริพรม (2547) ทำการวิจัยเรื่องการสร้างแบบฝึกพัฒนาการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ แบบ SQ3R โดยใช้กรอบมโนทัศน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกพัฒนาการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ แบบ SQ3R โดยใช้กรอบมโนทัศน์ มีประสิทธิภาพ 87.50/83.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

อรุณี พงษ์ไพบูลย์ (2550) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยวิธีสอนแบบ SQ3R กับวิธีการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีสอนแบบ SQ3R มีความสามารถในการอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ณัฏฐกร กันหาดี (2550) ได้ศึกษาผลของการสอนอ่านแบบ SQ3R ที่มีต่อความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และความสนใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนอ่านแบบ SQ3R สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และส่งผลให้ความสนใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียน สูงกว่า 3.51 ซึ่งอยู่ในระดับดี

วรรณพร อภิธรรมวิวัฒน์ (2552) ได้สร้างชุดการสอนการอ่านภาษาไทยแบบ SQ3R สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 88.57/86.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

อำไพพรรณ ดิษฐ์จารี (2544) ทำการวิจัยเรื่องการสร้างชุดการสอนอ่านจับใจความเพื่อความเข้าใจ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า การสอนนักเรียนด้วยชุดการสอนการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจ มีประสิทธิภาพ 87.94/88.57 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้

พัชนี หนูคง (2546) ได้สร้างชุดการสอนอ่านจับใจความภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้เรียนด้วยชุดการสอนอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยมีพัฒนาการอ่านจับใจความได้เป็นอย่างดี และชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 87.5/86.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

อรุณรัตน์ อุดมศักดิ์ (2548) ได้สร้างชุดการสอนการอ่านจับใจความ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 88.67/86.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

ธนาดี โชนันธิน (2552) ได้สร้างชุดการสอนการอ่านเพื่อความเข้าใจ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 87.87 / 92.11 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ ผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนด้วยชุดการสอนสูงกว่าก่อนเรียน และนักเรียนมีเจตคติต่อการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด

งานวิจัยต่างประเทศ

บัทเลอร์ (Butler, 1984, p. 138 อ้างถึงใน วรรณพร อภิธรรมวิวัฒน์, 2552, หน้า 64) ทำการวิจัยเรื่อง ผลของตัวแปรด้านรายวิชาและการฝึกที่มีต่อวิธีการเรียนโดยใช้ SQ3R โดยศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการอ่านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 2 กลุ่ม ด้วยวิธีการ SQ3R โดยกลุ่มแรกสอนด้วยวิธีการ SQ3R แต่ไม่ได้ทำการฝึกขั้นตอน SQ3R มาก่อน เพียงแต่บอกกระบวนการว่า มีอะไรบ้างเท่านั้น และกลุ่มที่สอง สอนด้วยวิธีการ SQ3R เช่นกันแต่กลุ่มนี้มีการฝึกขั้นตอนของ SQ3R มาก่อน คำว่าที่ใช้สอนอ่านนั้นเป็นคำราชาศัพท์ วิทยาศาสตร์และประวัติศาสตร์ ผลของการศึกษาทดลอง ปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งสองกลุ่มสูงขึ้นและมีความคงทนในการเรียนรู้สูงขึ้นด้วย และกลุ่มที่ได้รับการสอนวิธีการ SQ3R ซึ่งมีการฝึกขั้นตอนมาก่อนนั้น ผลการวิจัยปรากฏว่ามีแนวโน้มได้คะแนนดีกว่าและคงทนดีกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ฝึกขั้นตందังกล่าวด้วย

ชาเย่ (Shaye, 2002, pp. 162-165) ทำการศึกษาผลการสอนของกลุ่มที่เรียนโดยกลวิธีอภิปัญญา (KWL Plus และกลยุทธ SQ3R) เปรียบเทียบกับกลุ่มที่เรียนโดยกลวิธีการแบบดั้งเดิมในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ของนักเรียนมัธยมชาวคูเวต พบว่า กลวิธีอภิปัญญา (KWL Plus และกลยุทธ SQ3R) ทำให้นักเรียนอ่านเข้าใจเนื้อเรื่องและสามารถตอบคำถามได้ดี และคะแนนของการทดสอบสูงกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่เรียนโดยกลวิธีการแบบดั้งเดิม

ลิซาเบธ (Lizabeth, 2007, pp. 182-186) ทำการวิจัยเรื่องผลของการสอนโดยใช้กลยุทธ์การเรียนการสอนแบบ SQ3R กับการเรียนรู้บนเว็บ ของนักเรียนเกรด 8 ในการเรียนรายวิชาประวัติศาสตร์อเมริกัน พบว่า ผลของความเข้าใจในความสามารถในการอ่านของนักเรียนที่เรียนโดยใช้กลยุทธ์การเรียนการสอนแบบ SQ3R มีความสามารถในการจำ เข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากกว่า และคะแนนจากแบบทดสอบมีคะแนนการเรียนรู้มากกว่าการเรียนรู้บนเว็บ

แอสลีย์ (Ashley, 2009, pp. 53-57) ได้ศึกษาผลของการใช้วิธีการสอนแบบ SQ3R กับกลุ่มตัวอย่างระดับมัธยมศึกษาเกรด 7 พบว่า นักเรียนสามารถแยกแยะข้อมูลที่สำคัญและระบุความคิดหลักหรือใจความสำคัญในสารคดีสังคมศึกษา และความเข้าใจในการอ่านเพิ่มขึ้น นอกจากนี้เป็นการส่งเสริมการทำงานในกลุ่มของนักเรียน

ฟาร์คาส (Farkas, 2002, p. 1243-A) ได้ศึกษาผลของวิธีการสอนแบบปกติและการสอนโดยใช้ชุดการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ การเอาใจใส่ในการเรียน และความสามารถในการแปลความหมายของนักเรียนชั้นปีที่เจ็ด ผลการศึกษาพบว่า ชุดการสอนที่มีสื่อหลากหลายที่สร้างขึ้น ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแปลความหมายดีขึ้น

เฮิร์บ (Herbst, 2004, pp.116-121) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้ชุดการสอนที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนที่มีความผิดปกติทางอารมณ์และพฤติกรรม พบว่า ชุดการสอนที่นำมาใช้ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่านักเรียนปกติ เพราะเปิดโอกาสให้นักเรียนมีการโต้ตอบอย่างต่อเนื่อง มีการเสริมแรง มีการวัดผล

แอนเดอร์สัน (Anderson, 2008, p. 4795-A) ได้สร้างชุดการสอนด้วยตนเอง เพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษากับนักเรียน โดยใช้ชุดการสอนด้วยตนเองกับกลุ่มทดลองและใช้การสอนแบบบรรยายกับกลุ่มควบคุม ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่ใช้ชุดการสอนด้วยตนเองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบบรรยายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนอ่านจับใจความ การสอนโดยใช้วิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R และการสอนโดยใช้ชุดการสอนดังที่ยกมากล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาการอ่านจับใจความของนักเรียนยังเป็นปัญหาที่สำคัญ ต้องพยายามหาทางแก้ไขด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยวิธีการสอนที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหการอ่านจับใจความของนักเรียนต้องอาศัยสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายรูปแบบ และเน้นการทำกิจกรรมเพื่อฝึกทักษะอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุดการสอนที่มีลักษณะเป็นสื่อประสม และการจัดกิจกรรมการอ่านโดยใช้วิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการทางการอ่านมากขึ้น ผู้วิจัยจึงนำวิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย โดยสร้างนวัตกรรมที่เป็นชุดการสอนการอ่านจับใจความ ซึ่งอาจจะทำให้ผลการวิจัยแตกต่างออกไปได้ และผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียน การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นต่อไป